

XXX. ÉV • 1940 SZEPT.

A tartalomból:

Dr. Vidor Pál: Új esztendő, régi kötelesség —
Patai Edith: Szemben a halállal — Kiss Arnold:
Egy sír mellett (Elul borongó napjaira) — Jedidja-
Seelenfreund negyvenéves munkája — Dr. Kohn
Zoltán: Új zsidó mesekönyv — Berend László:
Az oroszországi útítakaró — Fleischer Lipót:
Meghalt Davidsohn Izrael 1870—1939 — Kabos
Endre: Zsidóbb nevelést! — Endreiné Steiner Riza
verseiből — Dr. Stern Salamon: Protestáns teológus
a Pentateuchos mózesi szerzőségéről — Korein
Dezső: Az új generáció útiránya — Zsidó humor
— Új könyvek — Műmellékletek és illusztrációk

**ULT
ÉS JÖVŐ**

ZSIDÓ LAP

SZERKESZTI • ÉS • KIADJA
DR. PATAI JOZSEF

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 11

Felolós szerkesztő és kiadó:
DR PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó 15-én

Telefonszám:
111-901

Kiadóhivatali igazgató
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 pengő, Romániában 900 lei, Szlovákiában 120 ks, Jugoszláviában 250 dinár, Amerikában 5 dollár.

Visó Márkne
HÖLGYFODRÁSZ ÉS PARÓKAKÉSZÍTŐ

Speciális hajmunkák. Tartós hullám.
Hajfestés szakszerűen

BUDAPEST
Károly-körút 25, félem.
[Király-utca sarok]

Telefon: 330-693

Siremlékek

n a g y v á l a s z t é k b a n

EICHBAUM MÓR

kőfaragómester raktáraiban

V., Rudolf-tér 3 (Margithidnál)

Az Orsz. Izr. Tanítóegyesület közgyűlése

Ünnepélyes keretek között tartotta meg az Orsz. Izr. Tanítóegyesület július 1-én fennállása 74-dik évében nagy-szabású közgyűlését. Az Orsz. Izr. Tanítóegyesület 1866-ban történt megalakulásától kezdve magában egyesíti a feleke-zet mindhárom árnyalatához tartozó oktatókat és tette-kész agilitásával ébrentartja a magyar zsidóság vezetőinek figyelmét a kultúrkérdések és a zsidóság jövőjét szolgáló iskolákkal szemben.

Abrányi Aladár elnök mindenekelőtt megemlékezett vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó úr Ófőméltó-sága húszéves országlásáról és súlyos gyászáról, amelyben a zsidó tanítóság őszinte szívvel osztozott. Utána nagy melegséggel köszöntötte a közgyűlésünkön húsz keserves esztendő után ismét megjelent felvidéki és kárpátaljai taní-tókat. Majd hálás kegyelettel emlékezett meg az Egyesület

„ÜRICOFAJU”

néven héber nyelvű mű jelent meg, amely az ortho-doxia szempontjából foglalkozik Erec Jiszroél koloni-zációjával, valamint idézetek sorozatával tárja elénk, miként látták nagyjaink a jövő megváltás eljövételét.

A mű, melyhez nagy rabbik adták appro-bációjukat, 1 P franco árban kapható a szerzőnél: Hoffmann M. rabbi, Bpest, VI., Teréz-körút 7. II. 3.

Karmel ארמיה Penzió Budapest

VI., Andrásy-út 43 * Telefon 1-289-67

Villamos és autóbusz összeköttetés a város minden részébe

Elsőrendű családi penzió a város központjában, tel-jesen *ujonnan* berendezve. *Legnagyobb kényelem, modernül berendezett, szépfekvésű szobák folyó vízzel. Fürdőszobák. Bőséges és elismerten kitűnő konyha. Kivánatra diétikus ellátás. Figyelmes ki-szolgálás. Abszolút tisztaság. Olcsó árak, hideg- és melegvíz. Referenciát a budapesti orth. rabbiság ad. Szobák napokra is igénybe vehetők. Előzetes szobafoglalás. Sziveskedjék nagybecsű látogatásával bennünket megtisztelni.*

nagynevű elnökéről Schichtancz Arminről, aki húszéves áldásos működés után tavaly elhunyt.

Az elnök ezekután mindenre kiterjedő megnyitójában újabb célkitűzésekre mutatott rá. Ilyenek: a „Magyar zsidó iskolákat a Kárpátaljának” címen ismert mozgalom, az iskolaalap, helyesebben az iskola-egyesület működésének megkezdése, továbbá az évtizedek óta óhajtott egységes és az ország egész területére kiterjedő hitoktatási tanterv és ezzel kapcsolatban az országos felügyelet rendezése is.

Az üdvözlőbeszéd után, melyeknek sorát Stern Samu, a Pesti Izr. Hitközség és az Országos Iroda elnöke nyi-totta meg, Lobl Oszkár celldömölki tanító gondolatok-ban gazdag előadást tartott a biblia tanításáról a héber nyelv szolgálatában. Az előadást dr. Rosenak Miksa val-lásoktatási előljáró igen értékes hozzászólás keretében köszönte meg. Utána dr. Pásztor József tanár a Pártfogó Iroda nevében köszöntötte az egyesületet és mélyenszántó előadást tartott a zsidó nevelő szociális munkájáról.

Dr. Kohn Zoltán tanfelügyelő, Barta Béla igazgató, Biró Samu igazgató és dr. Vilner Ferenc egyesületi titkár szakszerű jelentései után dr. Spitzer József kormányfőtaná-csos köszöntötte meleg szavakkal az egyesület elnökségét.

A közgyűlés tagjai ezután megtekintették a Wesse-lényi-utcai elemi iskola 125 éves évfordulója alkalmából rendezett tanügyi kiállítást A közgyűlés, miután dr. Fuchs D. Rafael gimn. igazgató előadásában meghallgatta a be-érkezett indítványokat, megválasztott 30 budapesti és 36 vidéki választmányi tagot és a következő tisztikart állította az egyesület élére: elnök: Abrányi Aladár, alelnökök: Biró Samu, dr. Deutsch Adolf, dr. Szemere Samu, pénztáros: Gerő Andor, ellenőrök: Billes Armin és dr. Fuchs D. Rafael.

Orthopäd luxuscipőt készít

FRIEDMANN LAJOS, ÚJPEST, ÁRPÁD-ÚT 146
Telefonhívó 295-274 Szombaton zárva

Sirkövek Budán, Margittánál

L., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: 457-159

Országos Rabbiképz. - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULTÉS JÖVŐ

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF

ZSIDÓ LAP

XXX. évfolyam 1940 SZEPTEMBER

DR. VIDOR PÁL:

ÚJ ESZTENDŐ, RÉGI KÖTELESSÉG

A mi újesztendőnk sokféle kezdésnek és sokféle indulásnak az ideje. A nyárnak őszbefordulásakor, a mi újesztendőnk időpontján, elkezdjük a tanítást a zsidó iskolákban és a hitoktatást a nemzsidó iskolákban. Ugyanakkor megszervezzük a talmud-tóra tanfolyamokat, az ifjúsági istentiszteleteket, a kultúrestéket és a biblia-gyülekezeteket. Életet látunk és életet teremtünk, ahol eddig látszólag szünetelt: templomban, iskolában, kultúrteremben, ifjúsági otthonban. Érezzük a zsidó közösség megmozdulását, a zsidó erő szárnybontását, amint előttünk és szavunkra bekövetkezik. És megújul az a bizonyosságunk, amelyet az elmúlt év során bizony már ki-kikezdték a fájdalmas tapasztalatok, csalódások, hogy nem hiábavaló a mi őrállásunk Izráel nemzetsége fölött.

Az idén valami megzavarja az ünnepvárásunknak és a munkakezdésünknek ezt a boldogizgalmú élményét. Jóhiszemű, jóakarátú, művelt zsidó vezetőemberek minduntalan megkérdezik tőlünk: hát most arról tanácskozzunk, hogy az istentiszteletek mikor kezdődjenek, hogy a gyerekek mit énekeljenek, hogy a tanítók hogyan tanítsanak? hát, amikor a fejünk fölött ég a ház, mi ilyesmivel foglalkozunk? hát nincs most ezer fontosabb, sürgetőbb dolgunk?

Felelni akarunk nekik, a zsidó közösségek vezetőinek és tagjainak, ezen az úton is. Meg akarjuk magyarázni, hogy az új esztendő a régi kötelességek teljesítését kívánja tőlünk. Hogy nincs és nem is lehet olyan helyzet, amely a zsidó közösséget a templom és az iskola, az *imádság és a tanítás szolgálata* alól mentesítené. Hogy nem is maradhat meg és nem is állhatja a ráviharzó megpróbáltatásokat másképen, mint ahogyan eddig megmaradt és eddig állta: „nem erővel és nem hatalommal, hanem a Seregek Urának szellemével,” a templomi és az iskolai tanítás nemzedékről-nemzedékre örökített, vallott és az életbe átvitt szellemével.

Régi felismerés, hogy emberek éppen válságos időkben, éppen ellenségeik vadsága és erőszakossága elől a szellem világába menekültek és ugyanilyen régi felismerés, hogy kö-

zösségek éppen nagy külső katasztrófák és összeomlások után a tanítóktól, az iskolamesterektől várták jövőjük kiépülését. Örök jelképe ennek a világ előtt: a köreit óvó görög bölcsek és sokat idézett bizonyossága: nagy államférfiak egy-egy történelmi jelentőségű nyilatkozata.

Nekünk azonban a zsidóság multjából, akár annak csak egyetlen korszakából is, mennyi jelképünk és mennyi bizonyosságunk akad! Nem jelkép-e — hogy mindnyájunk előtt ismeretes mozzanatokot idézzünk — a görög bölcsek mellett a zsidó bölcsek: Jóchanán ben Zakkáj, aki a diadalmas római hadvezértől harcok fergetegében tanháznyitásra kért engedélyt? Nem jelkép-e a másik: Akiba, aki szakadatlan életveszélyben, mindhalálig, oktatta tanítványait? És nem jelkép-e — hogy ne csak egyesekről szóljunk — a papság és a nép, amely, mintha mi sem történnék, végezte *jom-kippuri* szolgálatát, mikor rátörtek Pompeius katonái?

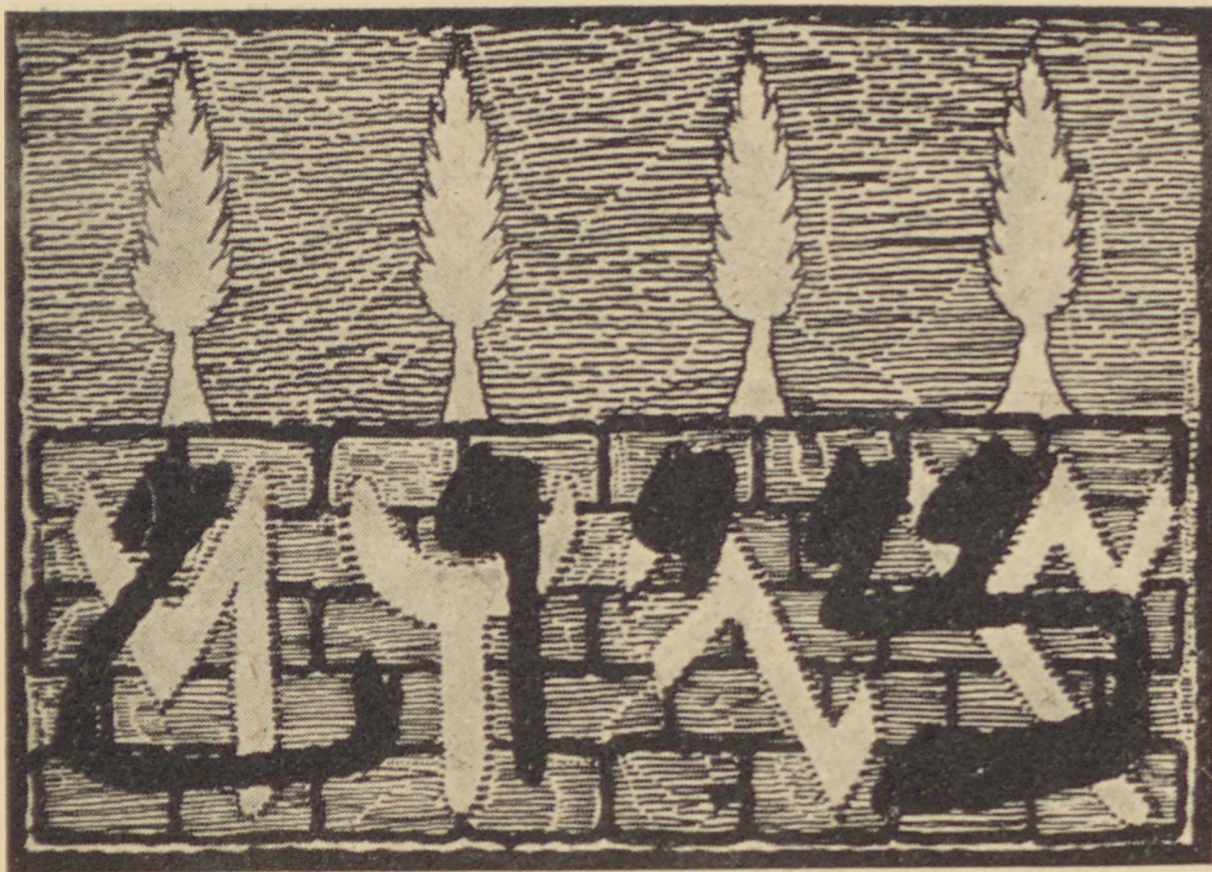
Veszélyes, nagyon veszélyes az a kérdés, hogy: ez most a mi dolgunk? hogy: amikor ég a ház, mi ezzel törődünk? Aki gyenge és meginog tőle, becsukhatja a templomot és az iskolát, lemondhat az ünnepi sátorról és az ünnepi gyertyafényről, a hármicva-avatásról és az esküvői áldásról, mindenről. Pedig ha máskor kötelesség volt ez, most vigasztalás, ha máskor parancs, most életem, béke és biztonság. A mi világnézetünket és kultúránkat régi héber könyvek mellett magyar költő-gondolkodók is gazdagították, formálták. És mi megtanultuk tőlük, hogy „szegénynek drága kincs a hit” és megtanultuk, hogy „a templom palotája azoknak, akiknek e földön csak kunyhó jutott”. Megtanultuk ilyen napokra, mint a mostaniak, amikor már úgyszólván mindnyájan szegények vagyunk és úgyszólván egyikünk sem lakik palotában. Megtanultuk a tűrés és remélés napjaira, amikor nagyon kell, hogy „álljon a vallás a mérlegen.”

És voltaképpen melyek azok az új kötelességek, amelyek megszüntetik a régieket és azok helyébe lépnek? Az kétségtelen, hogy a *szociális megsegítés* munkája ma a zsidó közösségek életének középpontjában áll. Napról-napra ne-

hezebben, napról-napra heroikusabb erőfeszítéssel, de napról-napra osztják az ebédet, a ruhát, a pénzt. Az állásukat vesztett zsidó emberek, az iskolából kikerülő zsidó fiúk és lányok a hitközségekhez fordulnak — hová is fordulhatnának máshová? — és a hitközségek, amelyeknek a működése még nemrég szinte a templomi élet és a hitoktatás biztosítására szorítkozott, megüresedett tanonchelyeket, ipari és kereskedelmi munkaalkalmakat igyekeznek számukra felkutatni. A hitközségi irodákban és tanácstermekben nyelvtanítás és képességvizsgálat folyik. A zsidó iskolákban külön ipari tagozatok és kézügyességfejlesztő tanfolyamok létesülnek. Az országos segítőmozgalom helyi megszervezése és a hadviseltek tömörítése mellett a gyülekezetek itt is, ott is vállalják azt, amit a történeti óra éppen rájuk parancsol: a választási okmányok beszerzését vagy a hadbavonultak családjának felkarolását. És még a zsinagógákba is beszűrődnek ezek az égető gondok: az örök tanítások időszerű intelmekké és biztatásokká formálódnak.

De vajjon új kötelességek-e ezek, a régieket megszüntetők, és nem éppen vallásunk évezredes parancsai, alapvető kötelességei, amelyeket mindig is felolvastunk a tórából és mindig is emlegettünk az imádságainkban? A héber nyelv a zsidó lélekről és a zsidó gondolkodásról tanúskodik akkor, amikor az intézményes jótékonyt cédának, igazságosság-nak nevezi. A zsidó felfogás szerint: mi csak zsellérek vagyunk Isten földjén, aki rászorul, annak joga van kérni tőlünk és mi csak igazságosságot gyakorolunk, amikor kérését teljesítjük — *abban a formában, amelyet* (hadd ismételjük meg nyugodtan azt a szót, amelyet máskor ízetlenül elcsépeleltünk és dagályosnak éreztünk volna:) *a történeti óra ránkparancsolt.* Teljesen mindegy, hogy mi ez a forma, hogy a termés szélét és az elhullott kalászokat hagyjuk-e ott a szegényeknek, hogy a foglyokat váltjuk-e fogságukból vagy hogy kórházat építünk-e a betegek számára. Hogy háztartási tanfolyamot nyitunk-e vagy tanoncotthont, a kivándorló fiatalokat támogatjuk-e vagy a kivándorlók ittmaradó öreg szüleit. Ez is, az is, mind: *cedáká, az igazságosság Istenkívánta gyakorlása.*

Mind a két kőtábla ugyanolyan szent. Mind a tíz ige ugyanolyan szent. Sem az imádságot és a tanítást nem

Sh. Yedidia: Folyóirat címlapja (Cijon)

hanyagolhatjuk el a szociális segítőmunka, sem a szociális segítőmunkát az imádság és a tanítás kedvéért. A kettő együtt — nem is egymás mellett, hanem felbonthatatlan ösazonosságban jellemzi éppen legmélyebben a zsidóságot.

*

Ezekben az elgondolkodtató, Istenheztérésre és magunkbaszállásra készítő *elul*-napokban az új esztendő a régi kötelességek felismerésével és vállalásával várjuk. Isten kezét keressük, de tudjuk: nem érhetjük el addig, amíg meg nem fogtuk a testvéreink felénk nyúló, segítséget kérő kezét. A templomot keressük, de tudjuk: nem találhatjuk meg addig, amíg meg nem tisztítottuk az otthonunkat és a munkahelyünket. Az ünnepet keressük, de tudjuk: nem részesedhetünk belőle addig, amíg meg nem nemesítettük a köznapjainkat. Az imádságot keressük, de tudjuk: nem adatik meg nekünk addig, amíg salaktalanokká nem tettük a mindenzavunkat. Az áldást keressük, de tudjuk: nem sugárzik ránk addig, amíg méltókká és érdeme-sekké nem váltunk rá.

Isten keze azok felé nyúl, a templom azokat várja, az ünnep boldogsága, az imádság békéje és az áldás ereje azoké, *akik a megpróbáltatások idején szilárdak maradnak, akik csendes méltósággal örködnék önmaguk és testvéreik fölött, „akik gondoskodnak imaházakról és akik eljárnak oda imádkozni, akik kenyeret adnak a hontalanoknak és alamizsnát az ínségeseknek, akik a zsidó közösség minden gondján, kötelességén hűségesen megosztoznak...“*

PATAI EDITH:

SZEMBEN A HALÁLLAL

Ha arcomat újra fel tudnám emelni az égre,

S hinni: vagyok én, ember, teremtés koronája —

Isten után vagyok én — hisz isteni szikrát adott nekem,

*— Hogy alkotó légyek én is a Földön — az Úr!
Ki veszi el tőlem a látást, mely leszáll a borongó mélybe,*

Ki veszi el a tudást, simán feszülő bőrnek mögötte

Ezer kerék forog, ezer rúgó pattanva feszül —

S jaj, ha egy is kirobban a megszábot körből,

Jaj, ha egy atom megtorpan a vérnek körforgó útján,

Az agy titkos reteszén, vagy a tüdők vérágazatján,

Vagy a piros szívkamrák életteli lüktető mélyén —

Hogy hull porba az egész — tegnap még ember,

Szép szenvedélyek fűtötték, mint zsiros, fekete szén a nagyszerű gépet.

— Oh jéghideg csoda, misztérium, örökre megfoghatatlan,

Hogy hull halál csontölelésébe a lihegő élet,

Nem segít szeretet, asszonyima, szívvére anyáknak,

Fájdalom éjjelén kialusznak az örködő fáklyák,

Áll a tudós orvos, maga is ember, megbélyegezettje Halálnak,

S segíteni nem tudó két kezébe rejti az arcát.

KISS ARNOLD: EGY SÍR MELLETT ELUL BORONGÓ NAPJAIRA

Kisgyerekkoromban, amikor valami csinytevésemért az édesanyám megneheztelt rám, szorongó érzés szorította össze a szívemet, ha a két jóságos szemét, azokat a legdrágább, ragyogó földi csillagokat elborulni láttam.

Nem sokáig tudtam színlelni a dacos, megtörni nem akaró gyermekes hetykeséget.

Odalopódtam az édesanyámhoz, hízelkedően simogattam, csókoltam a hársonyos kezeit és doromboló macska módjára suttogtam sürgető, türelmetlen hangokat:

— Ugy-e, édes mama, azért mégis szeretsz engem?... Szeretsz, édes mama?

Az édesanyám ilyenkor haragot színlelt. Szeretett volna magához ölelni, összecsókolni bűnbánó arcomat, de ilyen könnyűszerrel nem bocsátott meg és szigorúan mondta, elvonva tőlem a kezét:

— Nem szeretlek.

A könnyeim hullottak. Ostromolva, kedveskedve, könnyörögve beszéltem hozzá:

— De talán mégis... talán mégis szeretsz, édes mama? Csak annyit mondj édes mama: talán!

Sokat mosolyogtak az én édes, jó szüleim ezen az én gyerekes kérdésemre: „talán mégis?... talán mégis szeretsz, édes mama?...“ hogy én megelégedtem, ha egyelőre más egyebet nem tudtam kivívni, ezzel a kis szóval: „talán... talán mégis...“

Az édesanyámnál hamar ki tudtam ostromolni egykoron, a gyermekkor mosolygó idejében az óhajtott „talán mégis“ szócskát, utána hamar a bizonyos ígéretet is: „szeretlek, édes kis fiam“.

*

Eszkendők multak, évek suhantak. A gyermekidők boldog hajléka rombadőlt, színes álmok pillangói álomréteken messzire szálltak, jöttek az ifjúság hevülő, forrongó napjai, sok szép, aranyosszárnyú lepke szállott föl előttem, lihegve futottam utánuk: „talán mégis...“ talán elérem... egyetkettőt közülük a kergetőhálómba fogtam, a legtöbb elszállott hűtlenül, csalfán, csapodáran, amit elfogtam, azoknak az aranyos, tarka szárnyai is színüket veszítették, összezugorodtak, csak messziről ragyogtak, a közelben újra rút hernyókká váltak. A sóhajomra, a kérésemre, a sürgetésemre: „talán mégis?...“ alig adták meg a kívánt választ, hogy „talán...“ s a „talán“-ból alig egyszer vált halk, bizonytalan „igen“, a „talán“ majdnem mindig „talány“, örök talány maradt.

Csak az én édes, jó anyám egykori válasza maradt igaz, hogy „talán mégis“ s ez a „talán mégis“ az egyetlen bizonyosság maradt számomra a világon.

*

Boldogságos ifjú álmok. Tavasz napfény, forrongó reménységek, szószékek álmódásai, fényes papi installációk napjai, lelkesítő üdvözlőbeszédok, ünnepi fogadkozások, mosolygó arcok, baráti kézzorítások, ünnepi dalok, zsolozsmák, a jövő kacérkodásai, világjavító törekvések, hékes-séges papi hajlék, csendes tanulószoba csöndje, szemtől-szembe való ígéretések, hitegetések, a szeretetnek, a ragaszkodásnak, az elismerésnek hulló virágai az utamon, hékes-séges öregség csillogó reménysége, szálló idők csalóka verőfénye, öreg könyvek, fakó íráskönyvek szépségei között való merengő búvárkodás nyugalma: csupa ostromló „talán mégis...“, amire alig csöndült föl egyszer-egyszer a hitegető válasz: „talán“ és amikor fölcsöndült, hamar nyomon követte a valóság: „mégsem“, még csak a „talán“ pillangója

se játszott sokáig velem, rideg válasz hangzott: „nem“, „nem“, mindig csak „nem“.

Csak az én édes, jó anyám egykori válasza maradt igaz: hogy „talán mégis“ és ez a „talán mégis“, az egyetlen bizonyosság maradt számomra ezen a világon.

*

Halk muzsikaszó bércek alján, a lelkem hallotta a muzsikát, akkor is, ha hegedű, hárfa nem is zengett körültem... álom-muzsika volt. Rejtelmes csalitok között álomcsónak suhant tündérszép tájak mellett: az ifjúság álomsajkáján ültem, ragyogó, bájos szemek mámorától kigyult az én szemem mámora is, hallgatag, holdas éjszaka csöndjén erkélyes, ódon ház ablakát lestem, hittem abban a szépségben, amiben a jószág és a hűség virraszt, mint csodásshépségű templomokban örökfényességű örökmécses lángjai, ábrándos mélyhegedűk szonátái lihegtek a lelkemben: „talán... talán mégis...“ talán megtaláltam a boldogság titkosvizű kristályforrását... hamar szordinó szorította össze az ujjongó klárinétom ájult csuklóját, húrok szakadtak széjjel szakadtak széjjel és fájó disszonanciában sirt fel a „talán mégis?“ kérdésre a borús válasz: „sohasem...“

Álom-pódiumokra léptem... a szívemből véres, rajongó hevüléseket téptem, beledobtam a tömeg szívébe, hittem azt, hogy „talán mégis“, a kezemet szorongatták: „bravó“, szépen beszéltél, gyönyörűen deklamáltál, s meg kellett ismernem, hogy mint széltől-sodort, széjjelpattanó ballonlampionokat úgy szórtam üres levegőbe az én álom-labdáimat, a szívek mélyén józan mosolygások bújdostak, amiknek csak egy kérdésük volt: „mennyi csengő értékre váltható föl mindez a rajongás, mindez a szélmalom-hadakozás?“ „mit kapni érte? mit adnak érte?“ s a sürgető töprengő kérdésemre „talán? ... talán mégis? ...“ hamar megérkezett a válasz „soha, sohasem...“

Vártam a mesebeli tündér jöttére; meg fognak ismerni, meg fogják látni a lelkem mély költészetét, csodaszép álmaimat, el fognak jönni értem mesebeli táltos-szekéren, elvisznek, elvisznek a méltó helyemre, amit az Isten kijelölt számomra, már óshajdanán, amikor a szívemet tűzben, lángban ötvözte, vártam.. vártam... s ősz lett a hajam szála és fáradtabb a várakozásom és lankadtabb a szavam röpte... a kérdésemre: „talán... talán mégis?“ ott leskelődött az örök „soha... sohasem...“

Lelkeket akartam formálni, gyúrni, az Isten képére alakítani; röpiült a léghajóm, fellegekbe, napfénybe, ködökbe, újra kisütő verőfénybe, de az útitársaim, akiket kiszemeltem magamnak, a földön maradtak, a porban és megmosolyogták a szálló vehikulumomat: „bolond! rajongó! hóbotos! poéta...“ s akik ügyesen tudtak a józan számítások sarában csúszni, s akik ügyesebben tudtak lótni-futni és kilincsek és előszobák zárait fürgébb kézzel és hizelgőbb szóval és álorcás mezben megtalálni: megelőzték az én röpiülő gépemet, hiába vágyódtam, hiába vártam: „talán? talán mégis?...“ egy választ kaptam: „soha... sohasem...“

Színes reménységeket rajzoltam... hittem emberek megértésében, az emberek arcát olyannak láttam, amilyennek álmodtam, s nem tudtam, hogy álorcák mögött rejtőzik az önzés, sokszor a gonoszság, mindig a kicsinyesség, hogy mindenre, minden hevülésre csak ez a kérdés várakozik: mit hozol? mit adsz? mi hasznom belőled?... az oltárok között a formáság, az üresség, a lélektelenség jár óvatosan, lábujjhegyen, sokszor nyiltan, durva, szöges csizmataposásokkal... deklamál a színlelés, tógában jár a meztelen

önszeretet, a mát imálja és önmagát még az Isten köpenyében páváskodó is, hát még a hétköznapi zubbonyosa, ki törődik a balga holnappal? Mennyi álarc! mennyi álarc!... mennyi hétköznapi! mennyi hétköznapi! ... hogy kúszik a gyatra gyanú a sárban, hogy szeretnék magukhoz az iszapba rántani a látások emberét az üresszeműek, hogy szeretnék kirázni az álmok köntöséből ... az oltárok helyén mérleg, a biblikus írások helyén a számok, a számítások ... sürgető, lihegő, dacosan követelő, könyörgően esdeklő kérdésemre: „talán? talán mégis? ...“ csak egy a felelet: „soha, sohasem ...“

Csak az édes, jó anyám egykori válasza maradt igaz, hogy: „talán mégis“ és ez a „talán mégis“ az egyetlen bizonyosság maradt számomra ezen a világon ...

*

Szelid őszi verőfény bágyadt mosolygása a kis város fölött, ahová Elul havában hazazarándokolok.

Csípős, hűvös hajnali szellő oson be a régi utaközök közé, fönn a levegőben vándormadarak szárnya villan ismeretlen messzeségek felé.

Különös, sejtelmes, ismerős, elhalkuló hangok mint valami távoli, zümmögő muzsika ringatja a szívemet, s egyszerre váratlanul a kicsiny zsidó templomból éles kürtszó sikolt, az Elul-havi harsona.

A rekedt melódiájából világosan kihallom a régi kérdést „talán? ... talán mégis ...“ s amint halyok az utcák során, csupa ismeretlen arcokat látok magam előtt, a régiek, a gyerekkori, az ifjúkori ismerősök úgy elszálltak, mint a selymes, fehér őszi pára, ami ott szállong a tar kertek hervadt bokrai fölött, s egyetlen borús választ ringatnak a hálókban: „soha ... sohasem ...“

A hajam ős szála, az arcom mély ráncvonása tükröződik a csöndesen surranó erdei patak vizében, rejtett hárfákon rég elcsöndült dalokat pengetnek láthatatlan tündér-ujjak.

Álomban járok, vándorlok. Valami régi, hosszú utcasoron végig, ahol az ákácok már régen elhullajtották lombjaikat, s a vadgesztenyék utolsó fonnyadt levelei reszketnek dideregve a hajnali szellőben.

Kiérek a temetőbe. Valami elkésett, töröttszárnyú rigó füttyent egy alélt szomorúfűz fészken, s amint az erősebbé váló szélsikoltás belékap a temető fáinak rőt-arany lombjaiba, sűrű rajban szállanak a porba, halkan trilláz a csonkaszárnú rigó: „talán ... talán mégis ...“ s mély melankóliával súgnak rá választ a halott lombok: „soha ... sohasem ...“

Az édesapám, az édesanyám sírja fölött állok.

Kicsiny kövek az édesapámnak, az egykori jámbor, szent papnak sírján. És amint az imádságom szavai könnyek áradatján peregnek elő a szívemből, halkán, észrevétlenül öregebb férfiak, asszonyok, gyermekek suhannak az öreg pap sírja mellé.

Velem együtt imádkoznak ... pereg a könnyük.

És a rigófütty odafönn rejtelmes fészken mintha azt dalolná nagyon csöndesen, nagyon titokzatosan: „talán ... talán mégis...“ Látod, mégse volt céltalan ez a rajongó, szép, csöndes papi élet. Amíg van még egy szív, amelyben könny terem az egykori mámor hevétől, amíg sírok éjszakája fölött ott virraszt az el nem múló szeretet, az a kicsiny biblia az édesapád kezében csudákat végzett. Az ő tavaszai is elszállottak, az ő küzdelmei is megvérezték a szívét, az ő lelkében is könnyek remegtek, fölébe is ráhanyatlott ős-idők horongása, de a papi lakásának kicsiny kertjében örök rózsák virulnak most is még ... emlékszel-e rá, hogy szerette a kora tavasszal nyíló violákat, hogy tudott gyönyörködni az őszi verőfényben öregen is, fáradtan is ... gyermekek lelkében él az ő bibliás szava, öregek szívében az ő halk áldószava. Nem igaz: a „soha ... sohasem ...“

Az édesanyám sírján imádkozom, Gyöngyös, fehér fő-

kötőjét látom engesztelőnap estéjén. Finom, bársonyos kezének simogatását érzem halovány gyermekarcomon.

Szép, csöndes papi asszonyi, élet volt. Az asztalnál szomorúszívű emberek ültek, s az ő lelkében mosoly és boldogság derengett akkor is, amikor oka volt rá, hogy keserű legyen a lelke.

Dalol, dalol a csonkaszárnú rigó rejtett fészken:

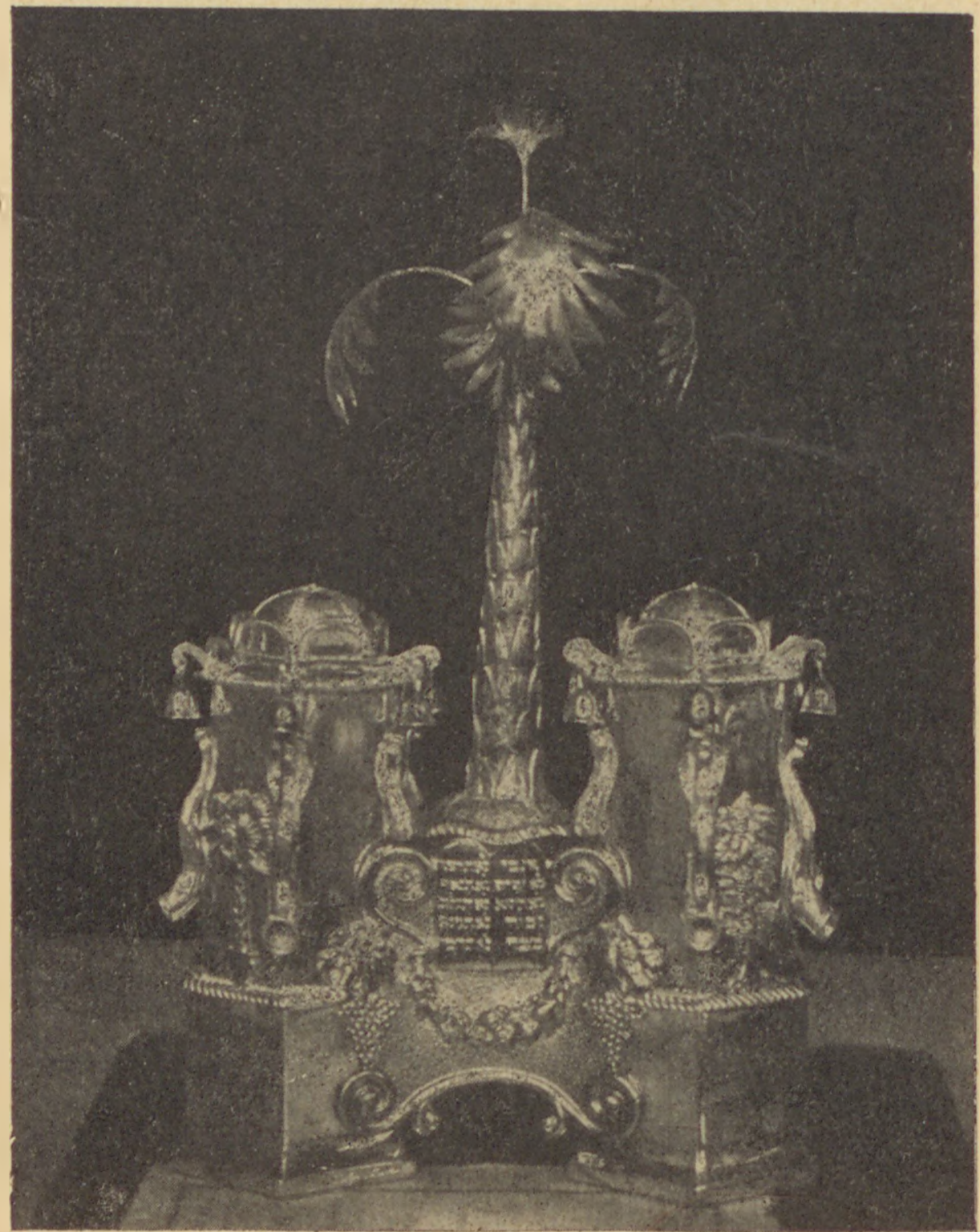
— Édes fiam: nem érted el a vágyaid beteljesülését. Megöregedtél és lázadozol a zsoltár szavai ellen, hogy az igaz ember lelkének kenyere meg nem fogyatkozik. Nincsen igazad. Amíg szívek dobognak, amikre édes vigaszt árasztott a te szavad, amíg édesapád hite lüktet benned: nem-e a legszentebb, a legfenségesebb szószer magaslata a te szavadnak ihlete, a hevülő imáid, amik ezrek lelkében remegnek a halálos ágyig? Nekem, az édesanyádnak, boldogságot szereztél, amíg csak éltem ... nincsen rá jogod, hogy keserű legyen a szíved. Őszödnék ez az édes melegségem nem ér-e föl minden más hiúságos ragyogással? Békességben várj hát az alkonyatra. Szorítsad a bibliádat a szíved fölébe, az édesanyád könnye, sóhaja csillog mindenik betűjén ...

És az édesanyám sírja mellett egy fonnyadt lomb száll lassan szállingózva a szívemre. Ugy ragyog, mint egy magános csillag az éjszakában ...

Az ajkamon egy szó szakad föl: Jiszgadal! A szememből egy könny szivárog: „talán ...“ A lelkemből egy sóhaj száll föl, mint biztos-röptű sólyom: édesanyám ...

Öreg este van, amikor távozom a kis városból. Homályba merül hérc és völgy, a messze tájak. Csak az a csillog világít az utamon.

Csak az édes, jó anyám egykori válasza maradt igaz, hogy „talán mégis“ és ez a „talán mégis“ az egyetlen bizonyosság maradt számomra ezen a világon.

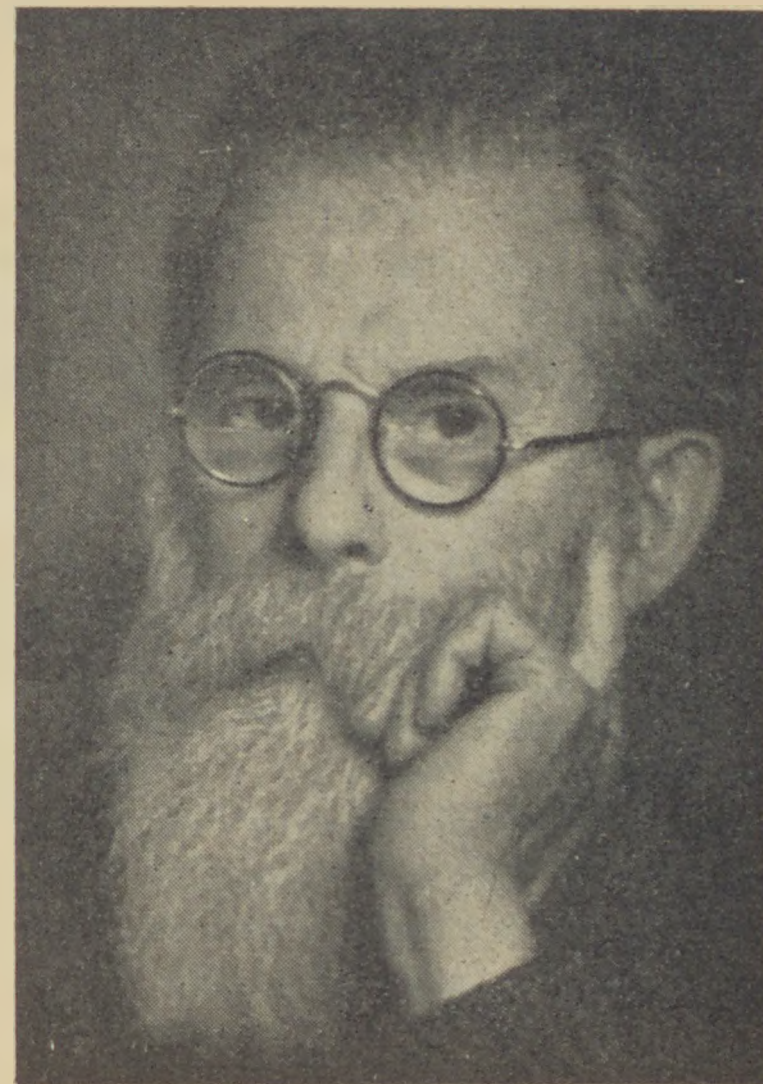
Az újstílusú Tórákorona, melyet Rein Aron a zsidó főgimnázium templomának ajándékozott. Motivumai: pálma, sófár, oroszlán, szőlőfürtök, kötábla, koronák és csengők

Sh. Yedidia 35 éves korában

A művész trágyát gyűjt kertje számára
Shechunat Borochovbán
(Lásd a művésznek Dr Barsiékhoz
intézett élces levelét)

Sh. Yedidia legújabb fényképe

JEDIDIA-SEELENFREUND NEGYVENÉVES MUNKÁJA

Tizenöt éve annak, hogy a Mult és Jövő utoljára méltatta Seelenfreund munkásságát és új törekvéseit a betűdíszítés és a betűknek dekoratív célokra való felhasználása terén. Akkor is kiemeltük, milyen hatással volt a héber betűírás művészetére és milyen nagy eredménnyel vitte bele a héber betű ornamentikáját az iparművészet sok ágába.

Seelenfreund 1874-ben született Szentesen. Élete a békebeli Európa művészetének változatosságát mutatja. Budapesten tanult, majd gyalog bejárta Olaszországot, Franciaországot, tanulmányokat folytatott Párizsban. Rómában, majd újra visszatért Magyarországra, hol Budapesten, hol Szegeden működött és 19 évvel ezelőtt, az elsők között, jött fel a Szentföldre. Itt nagy hatással volt a Bezalel művészeti iskola iparművészeti irányára, amely az ő kezdeményezése alapján adta meg a héber betűnek a megillető helyet. Ma úttörő munkájának 40-ik esztendejét érte meg Palesztinában Seelenfreund. Az idő prófétaivá emelte arcát, hosszú, fehér hajfürtjei összeolvadnak szakállával, de elmúlt küzdelmei, gondok, betegség fölé emeli az a tudat, hogy életcélját, hogy a Szentföldön folytathassa a héber betű művészi kiépítését, elérte.

Sechunat Borochovbán, Tel-Aviv mellett ízlésesen épített baraképületben él családja, gyermekei, unokái körében, öntözi, ülteti a kertet és szövö tovább álmait. Egyik családtagja pillanatfelvételen lefényképezte kerti munkája közben, amikor seprűvel kezében gyűjti az országúton a „termékenyítő anyagot“. Mikor ezt a képet elküldte jóbarátainak, Barsi doktoréknak, akik kezdettől fogva nagy szeretettel álltak mellette, a művész derűs humorával a következő sorokat írta a képeslevelezőlap hátára:

Mint a birtokukban levő, 15 év előtt megjelent 25 éves jubileumi füzetből látják, már 46 éve dolgozom a zsidó ornamentikai stílusért. A környékbéli szegény fuvarosok lovai és szamarai itt a kvisen (országúton) elismerésük

jeléül az általam megmunkált kiskerthez némi trágyát engedélyeznek, amit én naponta összegyűjtök. Munkámnál egy amatőr megörökített. Most már e téren halhatatlan lettem.

„Bezzeg az előttük nagyritkán elrobogó gazdagok autóiból csak rossz szag marad vissza...“

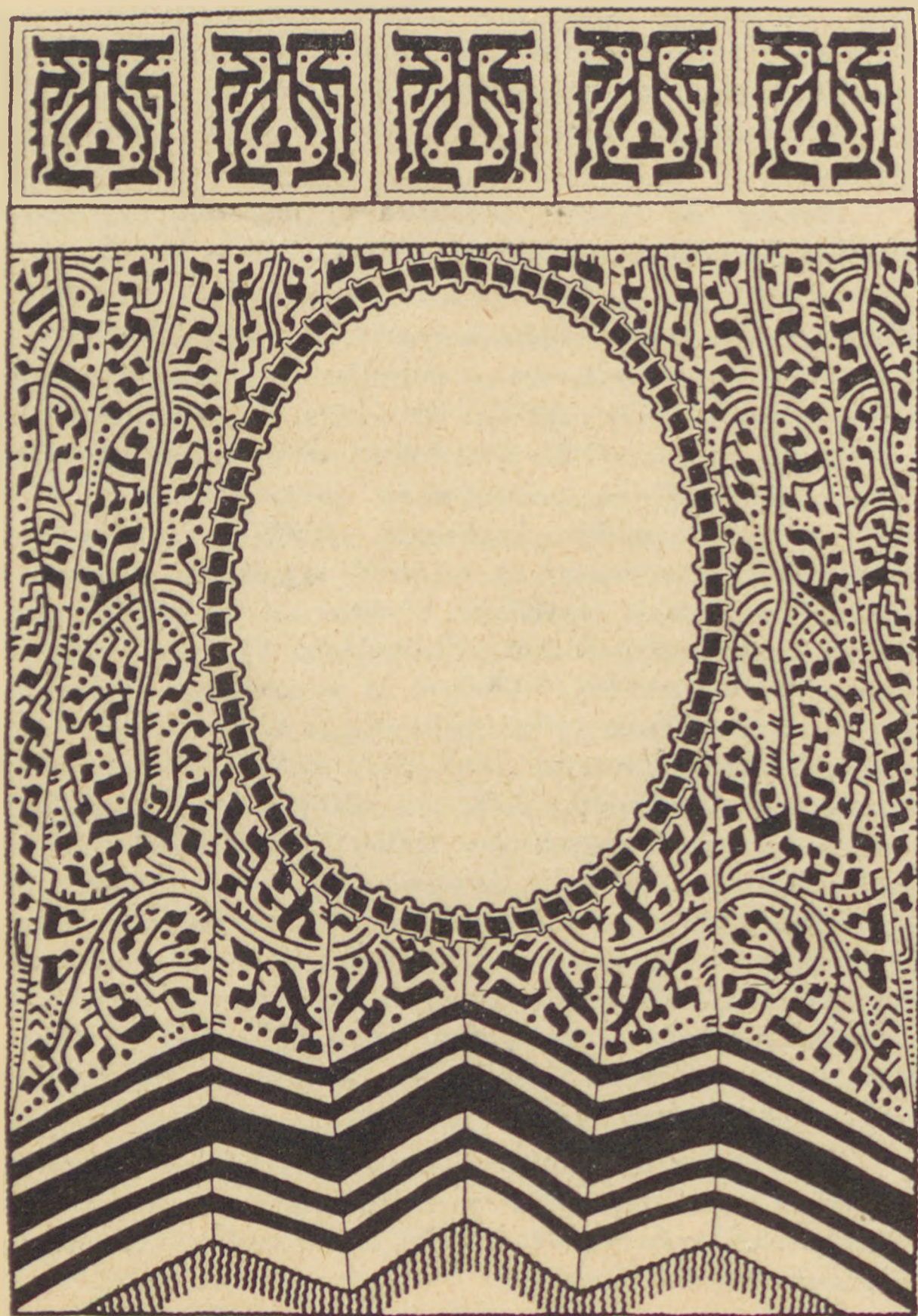
A művész humoros beállítása művészetének elismerésére vonatkozólag mindenesetre túlzott. Mert Palesztinában igenis észrevették azt a dátumot, amelyen elérkezett munkásságának 40-ik évéhez. Az egész sajtó méltóképpen emlékezett meg erről a jubileumról, a nyomdászati szak-sajtó pedig különös méltatásban részesítette. A „Héd hadefusz“, a *Nyomda visszhangja*, amelyet a palesztinai munkások szakszervezete, a tel-avivi munkások tanácsa, a nyomdai munkások egyesülete közösen ad ki, szinte teljes ünnepi számot szentelt Seelenfreundnak. Ebben a számban nagy cikkben ismerteti fejlődését és megemlékezik magyarországi indulásáról. „Szimbolikus tartalmat igyekezett adni a betűknek, óvta az ódon architektúrát. Nem könnyű divatosságra törekedett, felületes újításra, hanem a betű eredeti jellegének megtartása mellett kifejlesztette és kiemelte belőle a rajzbeli anyagot, amelyet ornamentikai díszül lehet felhasználni. És felhasználta ezt minden anyagban, érc, textil, kerámia terén, intarziában és grafikában. Illusztrálta a különböző szentírási könyveket, megilákat, hagadákat, csinált procheszeket, chanukai gyertyatartókat, de a profán tárgyak díszítésére is felhasználta a héber betűt, tapéták, szövetminták alapjául.“

„Slomo Jedidja-alkotásai — írja Hefkin — értékes ajándékok a héber grafika, az eredeti héber ornamentika, a könyvkultúra számára. A Bezalel ilyenemű törekvései az ő hatása alatt keletkeztek.“

Ugyanebben a számban a művész is közöl visszaemlékezéseket „Utam a héber grafikában“ címmel.

DR. KOHN ZOLTÁN: ÚJ ZSIDÓ MESEKÖNYV

Alig volt kor, amelyben az ember annyira szomjuhozta volna a mese irracionális világát, mint a mai. Mentől súlyosabban nehezedik a valóság az emberre, annál tudatosabban menekül a képzelet-teremtette világ felé. Igen bonyolult lélektani folyamat e menekülésnek a titka. Legfontosabb eleme a *csömör* a világ tényei iránt, csalódás és kiábrándultság az adott életkörülményekből. Következő lépés e menekülés lélektani folyamatában az *elfordulás*, sőt a tudatos szembehelyezkedés a konkrét valósággal, majd a szebb és harmonikusabb életforma és életrendszer után való vágyakozás fokára jut a kiábrándult lélek. A mese anyaga ennek megfelelően a vágyakozás, az álmodás, a képzelés vonalán ring a végtelenbe. Ezért sokszor egészen ködszerű, máskor túlon-túl való matériája. Hol alakatlan és formátlan, mint a teremtés ősanaga, hol meg geometriai pontosságú, mint az ideális tér idoma. Ezért van az, hogy a mese anyaga olyan, mint az álmé, hol hihetetlenül pontos, hol meg elmosódó és határozatlan benne minden mozzanat. Nemhiába magyarázzák a mese eredetének kutatói az emberiség mese-öszönét az ébren-álmodás jelenségével. Mert a mesében valóban összefolyik az álmé a valósággal, a képzelet az ébrenlét tudatos tényével. A konturok itt annyira összefolynak, hogy lélektani magyarázat síkján határt vonni alig lehet. Freud nyelvén ezt úgy fejeznék ki, hogy a mese a *vágyálom* testet öltött formája. Körülbelül az a szerepe is, mint az álomnak. Hol megnyugtat, hol elrémít, hol elringat, hol elborzaszt, de inkább nyugtat. Nemhiába mondja valaki: „az életünk csúnya alkalom szép álmokra“.

Sh. Yedidia: Frigyszekrényfüggöny

Ezt a „szépet“ a mese akkor érte el, amikor irodalmivá vált. Az út odáig igen bonyolult volt. A vallás- és kultúrtörténet, a mítosz és a művészet síkján hontogatta szárnyait. Erről a folyamatról a folk-lore, a népi hagyomány kutató tudománya sok érdekeset tud mondani. A legérdekesebb mozzanata ennek a fejlődésnek talán a vallás síkján észlelhető. Ez pedig az volt, amikor a lélek a képzelet szárnyán a mulandóság világából a transcendensbe, az érzékiből az érzékfölöttibe lendült át. Körülbelül ekkor vonult be a mese természetrajzába az etikus mozzanat. Ekkor vált a mese normatív jellegűvé, oktató, tanító, példázó, nemesítő irodalmi tényezővé.

A zsidó mese is ezt az utat tette meg. Története ezért oly régi, mint maga a zsidó kultúra. Gyökerei a legmélyebb szellemtörténet rétegeibe nyúlnak be. A néphagyomány remekei a Bibliában őrzik a mesealkotó zsidó lélek első szárnypróbálgatásait. Majd a hagyományos irodalom: a Midrás és a Talmud gyűjtötte össze s mentette át az örök zsidó holnap számára a zsidó mese hatalmas anyagát. De az egész középkoron át gazdagon ontotta a zsidó képzelet az irodalmi értékű meseanyagot. És ha volt is visszaesés a zsidó mese történetében, és ha itt-ott el is apadt a hajdan oly bőségesen buzogó forrás, a XVIII. század derekán a chaszidizmus újból megújította a zsidó mesélő kedv zsilipjeit és ettől kezdve jiddis nyelven bőséges áradásban zúdultak a jiddis nyelvterületre a zsidó képzelet hol művészi, hol művészietlen, de mindig erkölcsi célzatú meséi és parabolái. Az úgynevezett Muszor-irodalom tükrözi ennek a kornak gazdag mesélő kedvét. A zsidó mese története semmiben sem maradt el az európai irodalom ilyenirányú megnyilatkozásaitól. Aesopustól Lafontaine-ig és a Grimm testvéreken keresztül Wilde-ig az európai mese hatalmas és csodálatos utat futott meg. De túlzás nélkül állíthatjuk, hogy valamennyinek van kongeniális zsidó megfelelője.

E gazdag zsidó meseirodalomból gyűjtött össze egy kötetnyi szép anyagot Komlós Aladár és Vihar Béla, Heller Bernát professzor szakszerű irányítása mellett.* Ugyyszólván valamennyi kor zsidó meseanyagából találunk e gyűjteményben szemelvényeket. A zsidó ifjúság lelkiépülését nemcsak a mesék erkölcsi célzata, hanem a bennük megnyilatkozó tiszta irodalom is szolgálja. Éppen ezért a felnőttek társadalmá is élvezettel olvashatja őket. Ez az első igazi irodalmi kísérlet magyar nyelven a zsidó mesevilág megismertetésére.

Megfelelőbb pillanatot alig is találhattak volna e könyv megjelentetésére, mint a mait. A nagy csalódások és fájdalmak e szörnyű napjaiban holdogan *menekül* a zsidó lélek a képzeletszülte, holdogabb és szebb mesevilágba.

* *Kincsőrző fa*. Zsidó mesék és elbeszélések. Összeállították: Komlós Aladár és Vihar Béla, rajzolta: Vadász Endre. Az Orsz. Izr. Tanítóegyesület kiadása. Budapest, 1940.

A PESTI IZR. NŐEGYLET leányárvaházának *Ararát-évkönyve* az idén immár harmadik évfolyamában jelenik meg. Az évkönyv szerkesztősége pályázatot hirdet egy tanulmányra, amely a magyar zsidóság legsürgősebb feladatait és teendőit foglalja össze. A cikk maximális terjedelme 250 gépirásos sor. A beküldés határideje: szeptember 30. A legjobb tanulmányt a szerkesztőség 200 pengővel jutalmazza és az idej évkönyvben közzéteszi; esetleg közli a többi cikket is, amely a mértéket megüti. A kéziratok a Pesti Izr. Nőegylet titkári irodájába (VI., Dessewffy-u. 41) küldendők.

Sh. Yedidia: Sevat 15.
Fák megújulási ünnepére tervezett iniciálé. (Tét és váv = 15)

Sh. Yedidia: Héber betűtervek

Sh. Yedidia: Betűtervek

BEREND LÁSZLÓ:

AZ OROSLÁNSZÍNŰ UTITAKARÓ

Már több mint negyedórája ült ágyán az a bizonytalan korú fiatalember, aki három hét óta lakott ezen az ágyon, a sötét kamrácskában, melyet lefüggönyözött üvegajtó választott el az előszobától. A kockára osztott üveg mögött hol felgyulladt, hol kialudt egy villanylámpa, mint ködös utazási éjszakákon a vasúti szemafor égője.

A fénynek és a sötétségnek e váltakozása a várakozó számára ám csak annyit jelzett, hogy Krummné, a lakás úrnője az előszobán át hol bement a konyhába, hol megkijött onnan. Időnként behallatszott egy-egy szava: „Julcsa, kavarja meg a mártást! Kérem a borsot! Most jut eszébe, hogy kifogy?...“ Az ajtókon erős zsírillat és hagymagőz hatolt át, betöltve az egész lakást és a kamarás ember érzékeit is az ünnepi készülődés ízeivel.

— E percekben másfelé is ugyanígy készülődik a város — gondolta a várakozó; és a szűk falak mögött valóban a várost érezte, legalább is a Terézvárost, Erzsébetvárost és az egykori Lipótvárost, családias mozgolódásban. S képzeletében fehér abroszok terültek és fonatos kalácsok domborultak s elébe rajzolódott mindaz a mosoly és áhítat, amit hasonló ünnepi estéken ő maga is átélt a szülői házban...

És a kialakuló kép, az emlékezés vegyi fonálján úgy vont maga után a képek további sorát, mint az előbukkanó gyöngyszem a vele egyazon ezüstláncra felfűzött többi gyöngyszemeket... S apját látta, aki távoli, üzleti utazásaiból, Erdélyből, Isztriából, vagy Morvaországhól gyakran tért haza éppen az ünnepi estéket megelőző délutánon. Ő rendszerint lakásuk erkélyén várta a jólismert egyfogatú érkezését... s szíve kellemesen összeszorult, amikor az Andrássy út vagy a Podmaniczky ucca felől közeledő kocsi-ban, a rengeteg kisebb-nagyobb bőrönd közül elővillódzott egy sárga-piros folt: apja kétrétegű, régi utitakarója, melynek „színe“ sárga volt, sötétbarna foltokkal behintve, akár az oroszlán szőre, visszája pedig vérpiros, oly selymesen és tündökletesen piros, hogy akár ez lehetett volna a „színe“ is. És a következő percekben arcán és homlokán érezte az apja bajuszát, amely különös, jóleső dohányillatot árasztott... novembertől márciusig pedig szabályszerűen zuzmálás volt, mintegy magával hozva az időjárások és viszontagságok mindazt a csapadékát, melyeken idegen országok és idegen emberek közt át kellett verekednie magát, évről-

évre és évtizedről-évtizedre... És a bőröndökből minden ily hazaérkezésekor csodálatos játékok kerültek elő az ő számára...

Az apai hazaérkezések egész hajdani, izgalmas eseményességének legmaradandóbb színfoltja ám mindenesetre a piros-sárga utitakaró felvillanása volt... s a gondolkodó e pillanatban szinte csodálkozva eszmélt rá, hogy a kétrétegű takaró, a fénylő mult egyik legszerveesebb tartozéka: még ebben a pillanatban, még mai örvényei közt is itt van a kezeügyében, sőt ő maga is rajta ül... s hogy a takaró, akár csak Andersen országokat átrepülő meseládája szállt át vele az idők minden változásán s egy életen át szolgálva az apát, megható hűséggel vele jött: a fiúval, elkísérve őt e mai nyomorúságokba is. Gyorsan felgyújtotta a villanyt s szeme végigsuhant a rozoga vaságyon, melynek felülete dombos-völgyesebb volt, mint a Dunántúli Dombosvidék. De az egészséget megnyugtatóan horította egybe, ezúttal az oroszlánszínét mutatva a mennyezetnek: az apai pléd, melynek bársonya már jócskán kikopott és szélét is számos szakadás éktelenítette el. A magányos férfi kissé fáradt kezével végigsimogatta a vén plüs még ma is oly puha gyapját; már régen, hónapok óta nem tehette ezt meg, hiszen csak ma délután, a hűvösebb időjárás bekövetkezése miatt emelte ki ismét egyik bőröndjéből s vetette végig ágyán... Az oroszlánszínű és pirosvisszájú utitakaró, meg néhány fénykép és levél volt mindaz, amit megmenthetett multbeli életéből. A takaró látása és jelenléte minden tusakodásában bizonyos fokig megnyugtatta... s ha lefekvéskor ott tudta a teste fölött, sokszor volt olyan érzése, mintha még mindig kisgyerek volna s most is, mint annyi hajdani estén, az apja széles melle és ölelő karjai hajlanának a vállai fölé, így köszönve el tőle, mielőtt színházba indul anyuskával... s egyben így adva értésére, hogy megvédelmezi őt a világ minden rémsége ellen, ami éjnek idején betörhet egy budapesti gyerekszobába... És a takaróban, mely félévszázadon át simulta körül az apja testét, még ma is a védelmező apai test melegségét érezte...

De most... harminc esztendővel később... ahogy az ünnepi estén a régi takarót és kamrája négy szűk falát nézegette, oly megrendítőnek érezte a hajdani és mai élete között bekövetkezett változást, hogy úgy hitte: meg kell fűlnia a perc és a hely szorongató ujjai közt, ha továbbra

is rá gondol e változásra: ha nem sikerül kimenekülnie e mai kalitkából és önmagából... Csak az a kérdés, hova és merre menjen? Rokonai nagyrészt elhaltak; a megmaradtak nem igen hívogatták őt, mint hajdan, amikor az új törvények még nem tették földönfutóvá... A legkietlenebb pedig az volt, hogy a tárcájában lévő néhány fillér még hétköznapon is alig futotta volna egy valamirevaló vacsorára...

Lassan és fásultan kelt fel ültéből s vontatva akasztotta le felöltőjét, mintha azt remélné: ez időhúzás közben majd csak eszébe jut valami. Egyszerre ismét ajtó nyílott s az előszoba felől újra felvillant a fény. A férfi megrezzent: ha Krummné rájön, hogy itthon van, valószínű, hogy zsörtölődik majd valamiért... Előre persze sohasem lehet tudni, mibe akaszódik bele. Pedig ideköltözése napjaiban még elég barátságos volt a kis bagolyszerű öregasszony. Sőt: ahogy az élet törvényszabta elnehezüléséről beszélgettek, jóakarattal mondta:

— Majd szólok egy rokonomnak... unokanővéremnek volt a férje... Özvegyember már, de azért jóba vagyunk... Bátky a neve, Bátky Lajos és őskeresztény... Az csinál most valami gyógynövény-üzemet... A munkáslétszámba biztosan felveheti magát... és a legszükségesebbjét megkeresné...

Ám e szép szó egyelőre ígélet maradt, sőt az öregasszony, szinte egyik napról a másikra megváltozott; s úgy szólván naponta hol ezért, hol azért dörmögött és zsörtölődött, így adva tudtára lakójának, hogy nem lát benne egyebet, mint a saját fanyarrá vált léte ellenszenves tükörképét... (mint ahogy ő maga is tökéletes képmása lett mindama szomorúságos nyomorúságnak, melybe az idők fordulása lakóját beledobta).

A lakó joggal aggódott: hevesen kopogtattak az ajtón.

— Megkértem önt, Káldi úr — nyitott be Krummné rekedt, érdes hanggal —, megkértem, hogy takarékoskodjék a villannyal!

— Most gyújtottam meg — felelte Káldi Pál, elfojtva indulatát — s tekintve, hogy a szobának nincs is ablaka...

— Azt tudom — kattogott közbe Krummné. — De a multkor is két óra hossza olvasott villanynál. Előre figyelmeztettem, hogy ezt nem lehet, Káldi úr. Végre is: maga ez a szoba, úgy ahogy itt látja, húsz pengőbe van nekem s akkor még nem számítottam a mosást... és az ágynemű is kopik... és akkor mondja meg uram, ha maga még havi öt pengő ára villanyt is elfogyaszt, akkor mit érek én a maga heti öt pengőjével?... azt mondja meg nekem, uram!

— Ettől a gondtól könnyen megszabadíthatom — mondta keserűen Káldi —, tizenötödikén elmegyek.

— Rendben van! — süvöltött egy nagyot Krummné — sőt akár előbb is elmehet, ha kedve tartja. Különben is: olyan urat keresek, aki nincs itthon *nekem* minden félórában... Hát ez hogyan kerül ide? — És két, pontszerűen kihegyesedő, sötét szeme az ágyra riadt.

— Micsoda?

— Ez a takaró!... Hisz ez az én takaróm! — S közelebb lépve az ágyhoz, felemelte a plüst.

Káldi rámeredt.

— Most már igazán kihoz a béketűrésből — kiáltotta az asszony felé; s lerántva kalapját a fogasról, el akarta hagyni a szobát. Ám karja e pillanatban az öregasszony keze szorítását érezte.

— Üristen! — rebegte Krummné hirtelen ellágyulással — Káldi úr, Káldi úr, honnan van ez magának... ez a takaró?...

Káldi megállt a küszöbön.

— Apám útitakarója volt, vagy negyven éven át, — mondta bosszúsan, de egyszersmind csodálkozva.

— Jöjjön!... Jöjjön most velem, Káldi úr — hadarta a kis öregasszony, egészen felindultan — jöjjön csak kérem velem...

S e szavakkal felnyalálholva az ágyról a régi takarói, ismét megragadta a férfi karját s hevesen vonszolta magával, a saját, kivilágított lakószobája felé. A kétaablakos szobában, mely úgy hatott, mintha legalább is négy szoba ónémet bútorzatát, vázáit és csersebecséit zsúfolták volna össze benne, fehérabroszú asztal csillogott két ünnepi gyertya fényében. Az asztal mögül egy szürkeszakállas öregúr emelkedett fel.

— A fivérem, Félix... Nézz ide te is, Félix!... Jöjjön ide! — Káldi úr! — hadarta Krummné felindultan. — Ide nézzen!

S egy öreg, szoknyás torreró heveségével rázva és lóbálva a piros felével kifelé tartott takarót, a dívánhoz taszította lakóját. A férfi majdnem felkiáltott... A dívánon az ő takarójának szakasztott mása hevert: egy ugyanolyan oroszlánszínű takaró!... Azzal a különbséggel, hogy ennek a takarónak a háromszög-alakban felhajtott visszája nem piros volt, hanem sötétkék. De színe, fénye, szövése, nagysága, alakja, még a fakulások módja is: tökéletesen egyezett. Nyilván egyidőben, egy gyárban készült ikertestvér volt a két jószág.

— Brünnhöl hozta szegény uram, 1894-ben, házasságunk után egy évvel — rebegte Krummné.

— Apám is sokat járt Brünhuben — mondta kissé elfogódottan Káldi... és zavartan szemlélgette takarója ikertestvérét.

— Ó Istenem! — rebegte lelkendezve az özvegyasszony. Gyapjú! Ilyet ma már nem is csinálnak!... Istenem, micsoda más világ volt az! Hat szobánk volt a Bálvány uccában!... Drága uram az Első Magyar Gépiparinál volt, igazgató!... Ugye el se hinné?... Látja — kiáltotta hévvel s egy fényképre mutatott a falon —, ez volt az én szegény Lipótom... Híres szép ember volt!... És micsoda jószág!... És az a műveltség!... Herkulesen ismerkedtünk meg. Anna-bálon. Mindenki azt mondta: teljesen a Rudolf trónörökösre hasonlít... Maga nem találja?

A fali képen egy felszegett fejű, sötétszakállas úriember nézett üvegesen a jelenlevőkre; ünnepélyes bajusza úgy hatott, mint egy hátára dobott hármasszámjegy. Káldi Pál bólogatva ismerte fel néhai Krumm Lipót igazgató szépségét... s egyszerre úgy érezte: e hármassalakú bajusz, a fél-évszázados, ónémet bútorok, a naiv vázák, a jámbor gyertyatartók, a szoba sok kis szépitő, jóra való semmirevalósága s a szürke szakállal helyeslő Félix fivér is: ez mind a mult, a gyerekkor, egy jobb világ, a nagyobb jóakarát és a több emberség s mindebben egy kicsikét benne van az egész elsüllyedt Osztrák-Magyar Monarchia...

— Szakasztott egyforma a kettő! — lelkendezett tovább Káldi felé s szinte egy kicsit már extázisban Krummné, mialatt a lámpa alá cipelte s egymáshoz illesztgette a két takarót. — Szinte ugyanaz! Mingyárt láttam én — kiáltotta könnyes elragadtatással —, mingyárt láttam én fiam, hogy maga igazi jó zsidó családból származik!...

S mialatt a Káldi apai takarójába gyorsan beletörölte a szemét, hevesen csöngetett az asztali lámpacsengőn.

— Majd megmutatjuk Bátkynak is... tudja: a rokonom, akit említettem, azzal az induló gyógynövény-üzemmel... Ma ő is eljön. És remélem Káldi úr, maga sem hivatalos ma este sehova... Julcsa! — szólt oda most el-lentmondást nem tűrő hangon, a belépő mindenesnek — hozzon be a Káldi úrnak is egy terítéket!...

FLEISCHER LIPÓT:

MEGHALT DR. DAVIDOVICS IZRAEL 1870-1939

Nem szokás túlsokat keseregni oly ember halálán, aki a zsoltáros király által is megállapított, normális emberi kort, a 70 esztendő elérése, ha éppen jeles emberről is lenne szó. De nehezen vigasztalódhatunk, ha egyszerre veszítünk el tíz jeles embert. Dávidsohn dr.-ban pedig tíz, de még annál is több nagy embert veszített el a zsidóság, mert Dávidsohn egy egész tudományos társaság munkáját végezte el egymagában.

A zsidó népnek vagy 1500 év óta nincsen tudományos akadémiaja, amely a zsidó nemzet szellemi értékei fölött örködné; nincsenek gazdag, állami alapítványai, amelyek a szellemi értékek megőrzésére anyagi bázist nyújtanának. De pótlásul néha adott a Gondviselés a zsidó népnek oly kiváló egyedeket, akik egymagukban egy egész akadémia munkáját elvégezték.

A zsidóság eme kiválóságai közé tartozott dr. Dávidsohn is.

*

Dávidsohn 1870-ben, Grodnóban született. Egyetemi tanulmányait New-Yorkban a „Columbia University“-n végezte, ahol 1905-ben „Parody in Jewish Literature“ című munkájával nyerte a doktorátust. Ugyancsak New-Yorkban, a híres „Jewish Theological Seminary“-n végezte héber tanulmányait is, amely intézetnek csakhamar kiváló tanára is lett és ahol haláláig sikeresen működött.

Ezen nagy intézet, hatalmas könyvtárával, tág teret nyitott a nagytehetségű és vasszorgalmú kutatóknak korszakot alkotó munkásságához.

Dávidsohn a héber költői irodalomnak volt rajongó szerelmese, legbuzgóbb felkutatója és számontartója.

Minden más nép költészetének anyaga könnyen őrizhető meg a beláthatatlan jövő számára, mert ama saját föld, amelyen az illető nép él, állandó, szilárd, közös és körül fogó talajt nyújt a rajta élő költők szellemi termékeinek.

A zsidó nép körében is fenmaradt a Biblia és a Szentírásnak többi kanonizált könyve. A zsidó nép féltékenyen őrködött mindama nagy szellemi értékek fölött, amelyeket a megőrzésre érdemesnek tartott. Összetartotta azokat mindaddig, amíg a saját országában élt. A különböző korszakokban élt ú. n. 12 kisprófeta beszédeit egy kötetbe fogta — mondja a Talmud — mert nem volt mindegyiktől egy egész kötetre való és félő volt, hogy külön-külön hagyva, el fognak kallódni. Hasonlóképp összeszedve maradtak meg a csodás szépségű zsoltáraink is, noha azok a hagyomány szerint is, Dávid királyon kívül, még kilenc, különböző korban élt szerzőtől erednek.

De elvesztette a héber irodalom az egybefogó és konzerváló talajt, amidőn a zsidó nép maga is földönfutóvá vált. A diaszpóra zsidóságának költői termékei bizonyos ideig éltek ugyan a nép ajkán, írásba is rögzítették azokat, amely írásokat aztán az irodalomnak lelkes barátai le is másoltak; de ezen szellemi kincseknek fenmaradása oly kis mértékben volt biztosítva, akárcsak a galutban élő zsidók anyagi javai. A csaknem állandó üldöztetés és vándorlás korszakaiban mi kallódhatott el könnyebben, mint a költői termékek?

1440-ben találták fel a könyvnyomtatást és 35 évvel később már héber könyvek is megjelentek nyomtatásban. Megkezdődött a héber irodalmi termékek megőrzése. az ősrégi, régi és újabb héber poézis megjelent különféle országok héber imakönyveiben, machzórjaiban, a nagyünnepek idejére való Szelicháiban, a tisá-beavra való Kinótokban, az egész világon szétszórt zsidó szerzők különféle műveiben

és később a gombamódra felszaporodott és a kultúrvilág minden nyelvén megjelent zsidó folyóiratokban, röpiratokban és más, alkalmi kiadványokban.

Az anyag az évszázadok ideje alatt egyre gyarapodott és az újabb megjelent költői termékek súlyos rétegei elfedték és elfelejtették a régebbieket. De az anyagok időbeli gyarapodásával párhuzamosan haladt annak területbeli elszélesedése is, mert közben a zsidó nép töredékei egyre távolabbi területekre sodródtak és magukkal vitték a héber költői kincseket is a szélrózsza minden irányában.

Páratlanul állt tehát a zsidó poézisnek évezredek alatt felszaporodott, rengeteg anyaga, sűrűn betöltve időbeli és térbeli távlatokat, anélkül, hogy bárki a világon akárcsak megközelítően is számot tudott volna adni ezen tömérdek anyag mennyiségéről és lelőhelyéről.

Dr. Dávidsohn agyában született meg azon grandiózus gondolat, hogy elkészíti a héber költészet évezredeinek leltárát.

Hálát kell adnunk a Gondviselésnek, hogy meghagyta Dávidsohnt a zsidóságnak, amíg ez hatalmas tervét tökéletesen keresztülvitte. „Ócar hassirá vehapijjut“ (A világi és templomi poézis tára) című művében összeszedte és alfabetikus sorrendben feljegyezte azon összes héber költői termékek címét, amelyeket a zsidóság a Szentírás lezárásától kezdve Mendelssohn koráig kitermelt magából. Minden címszó mellett megállapította a szerző nevét, feltüntette a költeménynek összes, kéziratokban és nyomtatásban levő lelőhelyeit és variációit.

A tengernyi anyag négy, hatalmas negyedív nagyságú, vaskos kötetet tölt be, amelyeket a szerző ezen esztendőben még egy kisebb pótkötettel kiegészített. A mű kb. 37,000 költeményt leltároz, vagy 3000 szerzőtől.

Jogosan állíthatjuk, hogy Dávidsohn volt a héber költői termékeknek Messiása, aki a világ négy sarkába szétszórt héber költői anyagot egybefogta, megrögzítette, az elkallódástól megóvta és örök időkre a zsidó nép közkincsévé tette.

*

Ezen, korszakot alkotó mű mellett szinte felbecsülhetetlen azon aprólékos tudományos munka, amelyet Dávidsohn a héber versesirodalom terén csak úgy mellékesen kifejtett. Ő volt ezen irodalom legalaposabb ösmerője, szakértője és nem csoda, hogy e téren a világ minden tájáról hozzáfordultak felvilágosításért, tanácsért és véleményadásért. És ily tárgyú levelezésében mutatkozott az ő nagy emberi kvalitása és rendkívüli szívjósága. Mindenkinek gyorsan és előzékenyen válaszolt, mindenkor készen állván a legfáradságosabb kutatásra és emellett mindenkor szerényen meghallgatott és elfogadott minden indokolt ellenvéleményt.

Vagy 7—8 év óta szívhajban szenvedett, de legközelebbi barátjai sem hitték — írja nekem hű munkatársa: dr. Marx — hogy nem éri el az agykort. Még május közepén írta e sorok írójának: Most kaptam meg levelét és *sietek* nyomban válaszolni, mert egészségi állapotom nem a legjobb és attól tartok, hogy ha engedni kezdek a renyhességnek, úgy az teljesen elhatalmaskodik fölöttem.

De nem használt ezen jó és szorgalmas ember nagy munkakedve és munkaakarata. Végigtanítva a tanévet, iskolai működésének 34. évét, váratlanul elragadta és magával vitte őt a halál a hosszú, örök vakációba, adé jokicú jeséné afar.

KABOS ERNŐ: ZSIDÓBB NEVELÉST!

A magyarországi zsidóság tragédiája igen sok problémát vetett a felszínre. Ezeknek a kérdéseknek megoldásán fáradoznak a zsidó közületek, de az egyén is kénytelen fokozottan bekapcsolódni a megoldást kereső munkába.

Hogy a felmerült problémák elsősorban materiális jellegűek, az a dolgok természetéből következik, mégis szomorú, hogy ezekkel párhuzamosan szellemi és morális síkon még ma is alig látszik valami csekély megmozdulás. Pedig az anyagi válságnál talán sokkal nagyobb és kihatásaiban súlyosabb az a válság, amely kulturális és morális vonatkozásban érte a zsidóságot.

Az anyagi válságba rajtunk kívül álló erők kergettek, az erkölcsi válságnak saját magunk vagyunk okozói.

Ennek magva röviden az, hogy felnevelkedett egy zsidó nemzedék, melynek csak nagyon homályos fogalmai vannak a zsidóságról, külső erők kényszere folytán kénytelen azonban a zsidó tömeghez tartozni. Elszakíthatatlanul beletartozni egy csoportba, nem ismerni annak értékeit, annál inkább érezni terhét: egyéni értékekkel rendelkező ember számára olyan tragédia, amit egészséges lélekkel elviselni nem lehet.

Ez a nemzedék tehát saját hibáinkból szükségszerűen lett lelkileg nyomorékká, mert kitzsították egy kulturvilágból, melynek aktív részese volt és beerőszakolták egy csoportba, ahol idegennek érzi magát s amelyet csak az antiszemita sajtóból ismer. Ne áltassuk magunkat, ne mondjuk, hogy ez a zsidóságnak csak kis rétege és ezért nem mi vagyunk felelősek, hanem az asszimiláció és az „asszimiláns” zsidóság. Ki az az „asszimiláns” zsidóság? Mi vagyunk, mindannyian, kik úgy vettük fel az európai kulturát, hogy elvetettük magunktól az ősit, a sajátunkat. Mindannyiunk bűne, hogy nem gondoskodtunk intenzív zsidó nevelésről, hanem hittünk egy abszurdumban, hogy jó zsidókat lehet nevelni a zsidóság valódi ismerete és ismertetése nélkül. A zsidó nevelésnek az a groteszk karikatúrája, amit az úgynevezett „hittanórák” keretében üztünk, inkább arra volt jó, hogy eltávolítsa a fiatalságot a zsidóság iránti érdeklődéstől. Egyaránt hibás ebben a konzervatív és a haladó zsidóság. A konzervatív azért, mert a zsidóságot élettelen szokások halmazává alacsonyította le, holott a zsidóság etikai, eszmei, gondolati és akarati tényezők eleven egysége; a haladó azért, mert nem jól választotta meg azt a kevés anyagot, amit nyújtott és azt sem tudta teljes őszinteséggel nyújtani.

Ilyen körülmények között nem csoda, ha éppen a kulturált réteg távolodott el a zsidóságtól és igyekezett maradéktalanul asszimilálódni. Most, amikor felülről kénytelen visszafordulni, ennek a rétegnek a tragédiája a legnagyobb. Annakidején már csak a szülők tisztelete volt az egyetlen momentum, amely ezt a réteget esetenként vissza tudta tartani a teljes elszakadástól. Meghatva olvastuk a történeteket, melyekben a kitérni készülő zsidó egyén vallásos szüleire vagy a kadisra gondolva, megváltoztatja szándékát. Meghatódtunk, holott rá kellett volna döbbernünk a szomorú valóságra, amely ennek a gondolkodásnak a mélyében lappang. Hát az *én számomra* nem jelent már semmit a zsidóság? Csupán kegyeletos emlék apámtól, amit illik megőrizni? Mit fog jelenteni a fiamnak? Lehet-e élő az a zsidóság, melynek egyetlen argumentuma: apád is zsidó volt!?

Sokan nem fogják hinni, hogy a felelősség mindannyiunké, sokan hiszik magukról, hogy „jó zsidók” és nem veszik észre, hogy fájdalmas csüggedésük azért van, mert nem eléggé zsidók ahhoz, hogy zsidóságuk kárpótolja őket az elvesztettéért. Kultúrember vagy? Valld be magadnak: kielégíti-e lelki szükségletedet a héberül elmondott ima, aminek szavát sem érted? Nem. Vigasztalást és megnyug-

vást csak úgy találnál benne, ha értenél héberül, értenéd és éreznéd, amit mondasz. Nem hagyod kialudni házádban a zsidó kulturát? Kérdezd meg gimnázista fiadat, aki betéve szaval német, francia verseket, tud-e egyetlen versszakot Juda Halevitől, Bialiktól? Nem. Elzártad fiadat egy hatalmas kulturvilágtól, mely pedig szerves része az általános emberi kulturának. Tudós vagy? Ismered Achad Haam, Martin Buber filozófiáját? Nem. Elzártad a saját néped kitermelte tudománytól. Önérzetes zsidó vagy? Nem lehetsz, mert nem ismered alaposan népednek élő történelmét...

A Könyv Népének kezéből kihullott a Könyv, amikor egy pillanatra jogokról, emberiségről álmodozott...

*

A nevelésben követtük el tehát a hibát. Lelkiismeretünket megnyugtattuk, sőt titkon büszkék voltunk rá, hogy „dacára” európai kultúráltságunknak, hívek maradunk az ősi hithez. A kulturának sajátossága, hogy vonz magához mindent, ami kultúra, — mi tehát az európai kultúra közepette kulturálatlanok maradtunk, mert végzetesen kihagytuk magunkat az élő, virágzó, fejlődő zsidó kultúrából.

A hibát, amit a nevelésben követtünk el, neveléssel kell helyrehoznunk. Önmagunk nevelésével, — ha késve is — még mindig sokat tehetünk, gyermekeinknek pedig visszaadhatunk mindent, amit elvesztettek: zsidóságukat, egész emberi mivoltukat. Fel kell tehát vetnünk és fontos társadalmi problémánkká kell tennünk a korszerű zsidó nevelést. A kérdés azonban ne csak a pedagógus társadalom belső ügye legyen, hanem egész közösségünk érezze át annak mindenekfelett állását és társadalmunk maga termelje ki az egészséges, kor- és célszerű új zsidó nevelést, ami meg fogja hozni eredményét: öntudatosabb, kulturáltabb, emberi önérzetében biztosabb, gerincesebb és boldogabb zsidó generáció felnevelkedését.

A közelmúltban vetődött fel a szép jelszó: vissza a zsidósághoz! A jelszó megbukott, vissza mi már nem akarunk menni, mert az sötétséget, gettót jelent. Ne menjünk tehát visszafelé, hanem előre, folyton előre, a zsidóság felé a nevelés útján.

A Könyv Népének kezéből kihullott a kenyér is. Értethető, ha két kézzel kap utána, de legalább szemével keresse a Könyvet is, mert anélkül élete céltalannak bizonyul...

ZSIDÓ HUMOR

JÓ SZÍVE VAN A SZEGÉNYNEK

Mi az értelme ennek a bibliai példabeszédnek: „Az ember vágya a jótékonyság, de jobb a szegény ember, mint a hazug?”

Ismeretes, hogy a szegény embernek jó szíve van. Mindig is fogadkozik, hogyha megüti a főnyereményt, vagy Isten másképp vagyonhoz segíti, mindjárt az első pénzből templomot épít, jótékony intézményt alapít, stb. De Isten a vesébe lát és tudja, hogy legtöbbször, ha csakugyan vagyonhoz jut az illető, nem tartja be szavát. Azért inkább hagyja továbbra is szegény embernek. Ez az értelme a példabeszédnek: Az ember vágya, hogy jótékony lehessen (amíg nem teheti), de Isten előtt értékesebb, hogy szegény ember maradjon, semhogy hazudjon (és kiderüljön, hogy mikor már teheti, sem teszi). Így legalább megmarad továbbra is a jámbor vágy.

DR. STERN SALAMON: REFORMÁTUS TEOLOGUS A PENTATEUCHOS MÓZESI SZERZŐSÉGÉRŐL

Az emberi élet földi megkötöttsége önmagában véve is tompító hatással van az értelem magasabb, transzcendentális igazságok iránt való fogékonyságára. Ha még azután a tudomány mezébe öltözött tanok látszólagos eredményekkel fokozzák az emberi lélek kételkedésre való hajlamosságát, teljessé válik előttünk az a pszichológiai háttér, amely elsősorban teszi érthetővé számunkra azt, hogy az emberiség nagy zöme manapság annyira elrugaskodott mindentől, ami az ész számára megfoghatatlan és a reális életbe elmélyedve, a materializmus soha nem látott mélységeibe zuhant.

Ha a Biblia szellemében nevelt ember szellemi áramlatokról beszél, melyek a hit elsekélyesedésére vezettek a felvilágosodás korától kezdve napjainkig, akkor elsősorban a bibliakritikára gondol. A bibliakritikáról, mint tudományról különbözők lehetnek a vélemények, kétségtelen azonban, hogy a tudományos kutatásnak ez a válfaja nagymértékben hozzájárult a Bibliában foglalt tanok erkölcsi hitelének lerombolásához és így közvetve bár, de mégis egyik okozója az emberiség elhitetlenedésének. A bibliakritika látszólagos eredményei nem is annyira a szellemi elitet távolították el az isteni tantól, mint inkább a félművelt és tanulatlan tömegeket, melyek kb. Spinoza Tractatusának megjelenésétől kezdve (1670-ben) az egymást követő különböző bibliakritikai munkák hatása alatt mindinkább eltávolodtak attól az erkölcsi házistól, melyet a Biblia addig az emberiség számára jelentett. Nem a kritikai tanulmányok egyes részletei fertőzték meg az eddig tiszta lelkeket, hanem inkább az az általános szenzáció, mely e munkákból úgyszólván a piacra szivárgott és amely fennen hirdette és hirdeti talán sokhelyütt még ma is: a Tóra nem Isten megnyilatkozása Mózes útján Izrael fiaikhoz, hanem különböző korok különböző szerzői legendáinak és tanításainak gyűjteménye. Isten parancsát degradálták, a Szentírásból szépirodalmi mű lett s ez természetesen végső következményeiben nem hozhatott mást, mint amit tényleg hozott: eltávolodást Istentől és a magasabb erkölcsi világrendtől. Ez olyan valóság, melyet ma már senki sem tagad, talán maguk a bibliakritikusok sem, ha valóban végig gondolják munkájuk következményeit. De ennek a ténynek megállapítása eme tudomány művelőit még nem mentesíti a felelősség alól, amellyel az emberiség hitének szétrombolásáért nemcsak a hívő, hanem a tudományos világnak is tartoznak. A hívő világnak hagyományos alapokon nyugvó struktúrája miatt nem volt és nincs módjában ezt a felelősségrevonást megindítani, mert hiszen a hit éppen azért hit, mert nem szorul bizonyításra; de igenis számonkéri a bibliakritikusok adatainak bizonyítását, állításainak és feltevéseinek tartóhatóságát maga a tudományos világ egy másik tábora, mely legalább oly erős bizonyító fegyverekkel van felvértezve, mint a másik fél és amely épp az ellenkezőjét állítja annak, amit a Biblia fékevesztett bírálói bizonyítgatnak. Körülményes dolog volna részletesen tárgyalni e cikknek a keretében azt az óriási, egész könyvtárt kitevő irodalmat, mely megdönti mindazokat a kritikai tanulmányokat, melyek a Pentateuchos mózesi szerzőségével kapcsolatban tagadó álláspontra helyezkednek. De igenis érdemes ismertetni ennek az irodalomnak a quintessenciáját, melyet egy református teológus nemrég megjelent munkájában dolgozott fel. Ez a könyv megérdemelné, hogy a világ minden kultúrnyelvére lefordítsák és minden gondolkodó ember számára hozzáférhetővé tegyék.

A könyv szerzője, dr. Sipos István, „A Pentateuchos

mózesi szerzősége“ címen nagyszerű logikai felkészültséggel, a kútfők, forrásmunkák óriási tömegével csap le a bibliakritika eddigi valamennyi rendszerére és a legalaposabb részletességgel halomra dönti az összes bizonyítékokat, melyek sokáig mint a Pentateuchos mózesi szerzősége elleni érvekként szerepeltek a tudományos világ közvéleményében. Nekünk zsidóknak talán kissé szégyenkeznünk is kellene amiatt, hogy ugyanakkor, amikor a Biblia isteni eredetének tagadói nagyszámban a mi sorainkból kerülnek ki, ugyanakkor egy református lelkésznek kell a mi legsajátabb Szentírásunkat védelmébe vennie és azt a maga tisztaságában és szentségében mint elveszett kincset nekünk, jogos tulajdonosoknak visszaadnia. De ezen kár sopánkodni, az elveszett és ismét megtalált kincznek örülni kell és a becsületes megtalálónak csak örök hálával és köszönettel tartozunk. Mondom, ez a munka olyan alapos, bizonyítékainak ereje olyan meggyőző, hogy szinte sajnálnom kell, hogy e cikk keretei nem engedik meg a mű egészen részletes ismertetését. De ha soraimmal sikerül legalább csak az érdeklődést felébreszteni a könyv iránt, máris elértem a célt. És ezt a célt elérhetőnek vélem akkor is, ha e cikk keretében legalább nagy vonásokban ismertetem Sipos dr. egyes megállapításait.

*

Már maga az első fejezet is sejtetni engedi a szerző munkájának irányát, amikor a bibliakritikával kapcsolatban éles választóvonalat húzva a tagadó, modern bibliakritika és az állító, pozitív bibliakritika között, megállapítja, hogy a bibliakutatás terén el kell fogadni a Szentírásnak azt az önmagával szemben mindvégig hangoztatott követelményét, hogy a benne foglalt történetek és törvények szupranaturális eredetűek és a Bibliát nem mint *emberi*, hanem mint Isten kijelentését kell felfogni. Hogy ez jogos követelmény-e vagy sem, afelett lehet vitatkozni, de legalább is olyan jogos, mint a másik tábor *petitio principii*-je, mely viszont azt bocsátja előre, hogy a Biblia semmiképpen sem lehet szupranaturális eredetű. Mindenesetre nem szabad figyelmen kívül hagyni *Montgomery J. A.* philadelphiai professzor szavait a Szentírással kapcsolatban, aki megállapítja, hogy mivel a Biblia mindenekelőtt vallásos könyv, a kutatónak is vallásos szimpátiával kell ahhoz közelíteni. Mint ahogy lehetetlenség elgondolni, hogy valaki, aki művészettel akar foglalkozni, esztétikai érzék nélkül fogjon hozzá a tárgyhoz, éppen olyan lehetetlen a Bibliát tanulmányozni vallásos érzés nélkül. Ennek az érzésnek a kiölésére fennforog a veszély, ha csak az ész állítjuk fel, mint tudományos fétist, aminthogy a görög művészet tanulmányozója sem végezte el feladatát azáltal, hogy pontosan és aprólékosan lemért egy attikai vázát, anélkül, hogy az iskolázatlan, de művészi lélek megihatottságával és megigézettségével állna meg annak szépsége előtt. A Bibliához azzal kell közeledni, amire a Biblia igényt tart: teljes szívvel és gyermekies félelemmel — és ez nem akadályozhat bennünket az igazi kritikai munkában, mert hiszen mindent leszámítva, valójában azok voltak a legnagyobb írásmagyarázók, akik hittek is az Írásban. Isten ígését tehát csak hívő lélekkel, spirituális intuícióval lehet vizsgálni és megérteni és valamint muzsikusként is csak abból lehet, akiben van isteni adottság, azonképp bibliakritikus is csak az lehet, aki imádságos lélekkel tud munkához fogni. Ennek a követelménynek a leszögezésével természetesen nem elégedhetünk meg meg, mert hiszen lelki beállítottságot nehezen lehet kormányozni és így ennek az előfeltételnek a létezésétől vagy nem létezésétől, egy esetleg

ellenkező lelki beállítottságú egyén kritikai vizsgálódásának eredményét függővé tenni kissé merész és egyoldalú dolog lenne. Ezt Sipos dr. is belátja és ezért sorra veszi a modern bibliakritikusok elméleteit és a legkorábbi kritikai megjegyzésekből kiindulva az okmányelméleten, a töredék-elméleten át a Graf—Kuënen—Wellhausen-tételig minden kritikai megállapítást behatóan, tudományosan is boncolgat, míg aztán kézzelfoghatóan bebizonyítja, hogy a Pentateuchos szerzője csak Mózes lehet és az egész Biblia egy egységes töretlen művet alkot. Hogy csak ízelítőt adjunk e fejtegetésekből, íme álljon itt egy példa, mely döntő fontosságú volt a mózesi szerzőség tagadóinak kritikáiban, de Sipos dr. munkájában tökéletes magyarázatot nyer.

A legkorábbi kifogások szerint későbbi betoldásnak minősítették pl. a Deut. 3. 14. kitételét: „mind e mai napig“ (ad hajom haze). Nos ez a kifejezés, mely a Bibliában olyan gyakran fordul elő, szóról-szóra megegyezik az egyiptomi rmn hrw pu „mind e mai napig“ kifejezéssel; s ha bizonyos esetekben ugyan terminus ad quem-et jelent, mikor terminus a quo-val kapcsolatban fordul elő (pl. Gen. 48.15 Ex. 10.6 Num. 22.30) a legtöbb esetben nem vonatkozik meghatározott történeti időre, vagy a szerző idejére, nem vonatkozik a multa vagy jelenre, hanem inkább a jövőre utal. Számos példa (Gen 26.3, Józs. 5.9, Birák 18.12 etc.) bizonyítja, hogy ez az „ad hajom haze“ a jövőre és meghatározhatatlan időre vonatkozik, hogy ez a kifejezés nem utólagos betoldás, hanem egyiptomi eredetű és így inkább Mózes szerzősége mellett mint ellen bizonyít.

Ez csak egy odavetett megjegyzés a legkorábbi kifogásokkal kapcsolatban. Sipos dr. igazi munkája azonban ott kezdődik igazán, amikor vizsgálatai során elérkezik a bibliakritika második korszakához. Ez a korszak már nem egyes bibliai kifejezések mózesi szerzősége vagy hitelessége ellen irányítja támadásait, hanem a Pentateuchos organizmusa ellen. Kezdődik pedig ez a kor XIV. Lajos udvari orvosának, Astruc Jánosnak 1753-ban történt fellépésével, aki abból a felfedezésből kiindulva, hogy a héber szövegben a J-e és El-m isten-nevek váltakozva fordulnak elő, először állította azt, hogy a Szentírás több egymás mellé illesztett és különböző korból származó alapokmány összeszerkesztéséből nyerte el mai formáját. Astruc még csak két fő- és tíz kisebb alapokmány összedolgozásáról beszél, követői azonban, akik nagyon csábítóan tartották Astruc kutatási módszerét, már ezeknek többszörösét vélik felfedezni a Szentírásban. Geddes A. pl. már számtalan töredékről beszél és az ő elmélete már valóban nem más, mint a korábbi okmányelmélet redukció ad absurdum-a. Nem csoda ezek után, hogy míg a töredék- és okmányelmélet hívei még hajlandók elfogadni Mózeset, mint ezeknek szerkesztőjét, addig Vater a Pentateuchoshoz írt munkájában már egyenesen tagadja Mózes szerzőségét, De Wette pedig már odáig merészkedik, hogy a Pentateuchos egyes részeinek keletkezését különböző korokba helyezi és miközben megállapítja, hogy a Szentírás tele van mithoszokkal és mondákkal, sőt a törvények is jogi mithoszok, kijelenti, hogy a Biblia nem egyéb, mint a héber teokrácia nemzeti éposza. Sipos dr.-nak mindenesetre nehéz feladatot kellett megoldania, mikor ezeknek az elméleteknek megdöntéséhez hozzáfogott, de ez tökéletesen sikerült neki.

(Befejező rész következik.)

Sh. Yedidia: Iniciálé

Sh. Yedidia: Bibliakötés, pergament címlap

Endreiné Steiner Riza verseiből *Miért pereg a könnyem?...*

*Mért pereg könnyem, mért lázadok.
Hogy mulandó minden, mi szép —
Hogy volt helyem e nap alatt,
Hogy csodát éltem — nem elég?
Csodát, amit fel nem mértem,
Csak fölszívtam csendesen,
Napról napra oldozgattam
S meg nem oldtam sohasem.
Végső órám végső percén
Rejtély lesz a szívemben.*

Tűnt lelked követ...

*Tűnt lelked követ, mint az árnyék,
Bármerre veszem az utamat,
Vezet, irányítja a léptem
S mindig új cél felé mutat.
Az élet értelmét kitárva
Szellemed óva vesz körül,
Árnyékalakod szívem mélyén
Égő csillagként tündököl.*

DR. KOREIN DEZSŐ:

AZ ÚJ GENERÁCIÓ ÚTIRÁNYA

A világkavarodás közepette az új zsidó generáció helyzete teljesen elüt a régítől. Az idősebb nemzedék csak az iskolákban tanulta a történelmet, könnyebben volt irányítható, mint a mai generáció, amely magában a történelemben és annak súlyos problémái közepette él. Sok oly nehéz kérdés mered a ma embere előtt, amelyet a régiek nem ismertek. Már most hogyan fejlődik a mai ember lelkiileg, szellemileg és mily befolyással hatnak reá a viszonyok és egyéb komponensek, nemcsak veleszületett hajlamától, hanem az életkerettől is függ. Nemcsak a diszpozíció, hanem a kedvező életkörülmények is erősen befolyásolják az ifjúság lelki és szellemi kialakulását. A kettő együtt adja meg a kiegyensúlyozott lelkiállapotot. Mindenesetre a fejlődő emberre környezetének ideológiája és életmódja példaadó befolyással van. A gyermek felügyel és a látottakból tanul. Jól mondja Hirsch S. R., a nagy vallásfilozófus: „Aber weisst welches grosse Mittel Du in Händen hast zu solcher Lebensübung? Das eigene Beispiel ist es.“ Gyönyörűen ír ez értelemben a mult század egyik legnagyobb rabbija és nevelőmestere Chajrév című remekművében, amit tisztelt olvasóim figyelmébe ajánlok. Hirsch nevelési tétéleit a szülők állandó figyelmeztetésére minden jó zsidó ház gyermekszobájában aranykeretbe foglalva kellene kifüggeszteni. *Nem elég tehát az emberrel veleszületett diszpozíció, a családi és baráti keret is feltétlenül nevelő hatással van.* Ami pedig az egyéni hajlamot illeti, arra már a böles király példabeszédeiben felhívta figyelmünket: „Irányítsd a fiút saját hajlamai szerint“, tehát a modern pedagógiában is elfogadott egyéni nevelés alapján. Természetesen a fejletlen gyermek nevelésére legnagyobb befolyást a családi otthon életmódja, főleg a szülők példaadása gyakorolja. *A szülők társalgására, cselekedeteire a gyermek felfigyel. Ezek az impressziók legtöbb esetben a veleszületett hajlamon kívül irányítják lelkületét.* Azonban, sajnos, mit látunk a vallástalan szülők gyermekeinél? *Áthidalhatatlan űr tátong a vallástalan otthon és a zsidó iskola között.* Évekkel ezelőtt „Nevelési anomáliák“ címen írtam arról a szomorú állapotról, amelybe vallástalan szülők iskolásgyermekei kerülnek. Hipokritákat nevelnek ezekből az ártatlan nebulókból. *Amit a zsidó iskola tanít, annak éppen ellenkezőjét tapasztalja a szülői házban. Rettenetes dilemma elé kerül a romlatlan gyermeklélek, mert nem tudja tulajdonképpen melyik a helyes útirány az életben: a vallásparancsolatokat oktató iskola, vagy a gyakorlatban azokat teljesen mellőző szülői ház? Azt látjuk, ezekben a házakban lerombolják azt, amit az iskolai oktatás és nevelés becsületes igyekezettel felépít.*

Fontos azonkívül a szülők egyöntetű vallásos felfogása is. *Mert ahol a szülők egyike jobbra, a másik balra húzza a nevelés gyeplőjét, ott a gyermek a szülői diszharmóniának szerencsétlen áldozata lesz.* Ezt láttam egy hozzám barátilag közel állott családnál, ahol az apa szigorúan konzervatív, az anya pedig éppen az ellenkezője volt. Három gyermekük teljesen vallástalan lett, sőt egyik ki is tért.

Mindezekből látható, hogy a kedvező életkörülmények, főleg azonban a szülők példája, a barátok jó társasága mily jótékony hatást gyakorolnak az ifjú ember jellemének, lelkeségének és szellemének kialakulása körül. Ezért ajánlom hittestvéreimnek, vigyázzanak gyermekeik nevelésénél azokra a külső körülményekre is, amelyek a fiatal, kiforratlan lélekre oly alakító erővel hatnak, *mert nagy kincs a zsidó fiatalság, ők a mi jövőnk és fenntartónk, amelyért súlyos felelősség hárul reánk.* Kényelmes dolog az ú. n. egyéni hajlam immunitása mögé bújva a fiatal lelket magára hagyni, de veszélyes lehet az akkor, ha nem a megfelelő baráti körbe kerül a kiforratlan emberke, hanem esetleg reá károshatású társaságba. *Adjunk gyermekeinknek az élet útjára kissé nagyobb adag vallásosságot, hisz abból az élet küzdelmében amúgy is elég lemorzsolódik.*

Azt már láthatjuk, hogy az asszimilációs törekvések teljesen csődöt mondtak, most tehát itt az ideje, hogy a vallástalan zsidó családok térjenek vissza a zsidósághoz, annak szelleméhez és életmódjához. Ki kell küszöbölünk azt a lélekölő ellentétet, amely a vallástalan zsidó ház és a vallásoktató zsidó iskola között fennáll. Ezzel megmenthetjük a zsidóság legnagyobb kincsét: a jövő nemzedéket.

DR. BERKOVITS JÓZSEF: ZSIDÓSÁGUNK. A könyv célja: népszerű összefoglalása azoknak az ismereteknek, amelyeket öntudatos zsidónak vagy jószándékú kereszténynek a zsidóságról tudnia kell. Végigkíséri a zsidóságot a népi származástól a vallás által megszentelt szellemi közösség kialakulásán át a szétszóratás politikai, gazdasági és kulturális problémáin túl, ezeknek palesztinai megoldásáig és az örökéletű, zsidó szellemiség távolabbi jövőjéig. Az egyes fejezetek végére fűzött, összefoglaló kérdések hívják fel a figyelmet arra, milyen hasznos kézikönyvvül szolgálhat majd ez a könyv a nevelők és a serdülő ifjúság számára. Mindenütt szaktekintélyeket idéz és statisztikát közöl, a szerző maga az „összeállította“ kifejezés személytelensége mögött húzódik meg, de az epilógusban, amely azokat az értékeket ismerteti, amelyeket a zsidóság az emberiségnek adott s amely a zsidó közösség távolabbi életcélját úgy jelöli meg, hogy „a vallásos újjáéledés zászlóhordozójának“, a népek kibékítőjének, a keleti és nyugati kultúra közvetítőjének kell lennie, a szerző zsidó lelkesedésének olyan meleg forrása buggyan fel, amely hasonló melegséggel kívántatja az olvasóval a könyvnek propagandacéllal való terjesztését és írójának a megérdemelt megbecsülést.

Stern Magda

SCHÄFFER ÁRPÁD: KÉPES BIBLIA. Friss, újszerű módon írta meg az első elemisták számára Schäffer Árpád. A kispesti izr. iskola igazgató-tanítója a bibliai történeteket. A beróchókat is illusztrálással viszi a gyermekek lelkéhez közelebb és egy kis héber szótárral az élő héber nyelv tanítására is ösztönzést nyújt. A könyvhöz dr. Kohn Zoltán tanfelügyelő tartalmas, szép előszót írt.

Boros és Kohn cégtulajdonos **Boros József**

siremlék nagyraktára kizárólag: Budapest, VII.,

Telefon: 141-492.

Modern fedőlapos, virágvázás siremlékek

Dob-utca 2

(Károly-körutisarokház)

**OLCSÓ
ÁRAK!**

139

Ú J K Ö N Y V E K

ÜNNEPNAPOK

(A zsidóság érzelme- és gondolatvilága. Ünnepnepok. Összeállította dr. König Pál és dr. Szabó Ödön. Budapest, 1940.

A „Bücherei des Schocken Verlags“ köntösében könyvecske jelent meg az ünnepekről. Heller Bernát tanulságos bevezető tanulmánya (Ararát. II. 1940. 11—22. olvasható cikkét jól egészíti ki), Breszlauerné Ligeti Rózi tömör írása (az ünnepek jellegének változása a változó korokban) után sorra következnek az ünnepek. Az anyag áttekinthető csoportosításával az egyes ünnepekről elmélkedés, szépirodalmi darab (vers, novella) és az ünnepi szokásokról, szertartásokról szóló összefoglalás található.

Az elmélkedések iránya és az uralkodó szépirodalmi rész az ünnepek hangulatát kívánja inkább érzékeltetni a tanítás és ismeretterjesztés helyett. A szerkesztők szemmel láthatóan szórakoztató olvasmányul szánták a könyvet.

A munka tartalmának legnagyobb része fordítás. Ez az eljárás, amely egy évszázaddal ezelőtt érdemszámba ment, sőt hivatást teljesített, ma csak ott helyeselhető, ahol igazi s itthon jobbal nem pótolható értéket ad. A neves külföldi tudósok sokszor lapos ünnepi elmélkedéseinek jobb példaként Szabó Ödön eredeti peszachi cikke (66—68.) mondvánivalóit is, erejét is tekintve. A szépirodalmi részben is csak ritka az olyan sikerült darab, mint *Sálom Aléchem*

Imrafel, öreg rab-szolga (Sechori)

A „Haohel“ új darabjából („Szodoma“)

humoreszkje a sátorépítésről, *Perecnek* a chászidvilágból vett rajza a kutyaszéderről, vagy *Schnabel* László néhány versfordítása.

A tervbevevett második kiadás előkészítésénél tanácsos volna végigolvasni I. *Abrahams* összegyűjtött ünnepi írásait (24 tanulmány), amelyek szerencsésen egyesítenek komoly tudományt költői gondolatokkal (Festival Studies. London, 1906). Ezen a téren mindenesetre a legjobbak. Sok ösztönzés nyerhető belőle. A szokás- és szertartástani rész egy-ségesebbé tételéért pedig utalok *Rosenau* nálunk alig ismert, szépen illusztrált könyvére (Jewish Ceremonial Institutions, 1903), amely sokszor igazitana helyes magyarázatra, helyesebb felfogáshoz.

A szerkesztők „A zsidóság érzelme- és gondolatvilága“ címen sorozattá akarják kiépíteni vállalkozásukat. Nevük (Szabó Ödön már héber nyelvkönyvével is [L'son Hákódes, Bp. 1939] bizonyította buzgóságát és képességeit), biztosíték arra, hogy a sorozat folytatódni is fog újabb és értékesebb kötetekkel.

Dr. Scheiber Sándor

BUK MIKLÓS DR.: MIT AKAR A CIONIZMUS? (Bpest, 1940.) Mind szélesebb zsidó tömegeket érdeklő kérdésre ad felelet Buk dr. kitűnő füzet: „Mit akar a cionizmus?“... Tulajdonképpen már nem is a cionizmus akar, hanem a zsidó nép, kicsit későn, de — remélhetőleg — véglegesen megértve... A Magyarországi Cionista Szervezet kiadásában megjelent tanulmány igazságokat és egyszerű eredményeket ismertet szisztematikusan, élvezetes előadásban és szép ereci felvételek lelkesítő támogatásával. A tanulmány elején talán nem egészen átfogó a cionizmus meghatározása, mert a cionizmus sokkal mélyebben gyökeredzik a zsidóságban és sokkal többet jelent, semhogy úgy lehetne megjelölni, hogy csak „az antiszemitizmus pozitív reakciója...“ Amint ezt egyébként maga a szerző munkája befejezésében világosan és lelkesen meg is mondja. Buk dr. bevezetőül a zsidó nép galuti helyzetének problémáit tárgyalja és szavaiban erősen érződik annak igazsága, hogy a zsidóság a zsidókérdés szempontjából nem vallás és nem nemzet, hanem egyszerűen és tragikusan — gyenge. Ebből a gyengeségből vezet a cionizmus a megváltást jelentő Erecbe. Az Erec és galut problémáiról, az építő munkáról, a Cionista Világszervezet mindent felölelő működéséről szólva, helyesen írja Buk Miklós, hogy „Palesztina jelentősége nem mérhető számokkal“. És valóban, a dolgozat aránylag rövid adatai, számai mögött ott érződik az a meleg lelkesedés, amelyet egyetlen zsidó szív sem leplezhet, amikor Erecről van szó. Buk dr.-nak ez az értékes dolgozata propaganda a még becsukott szeműek részére, „útmutatás“ a közeledőknek és „vigasz“ ezekben a szomorú napokban a már megérkezettek számára. De többszörös öröm az Erecben jártaknak, ahogy a neveken, a számokon, az adatokon át felidéződnek és jönnek ezer szépséggel, csillogással és fenséggel a Jisuv életének — hétköznapijai... A füzet izléses, szép külsejéért az „Officina“-t illeti elismerés. Dr. Herskovits FABIÁN

Dr. B. KRAUSZ HILDA okl. nyelvtanár min. eng. INTERNÁTUSA

Angol-Magyar Leánynevelő

Budapest, XIV., Ida-utca 3 (Városliget). Telefon: 296-313.

Tökéletes kiképzés idegen nyelvekben, továbbképzés, előkészítés gyakorlati pályákra, háztartás, zene, sport. — Bejáróknak és félbennlakóknak is. — Szigorúan rituális ellátás. — Referenciák. — Prospektus.

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vadász-u. 11.

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Bánó Lehel igazgató

Engedélyezve: 20700/1938 XII M. E. sz. alatt

A kitünő HOFFMAN-féle orth.

változatos, finom menü mérsékelt árban házhoz szállítva is. Lakodalmakat vállal elsőrendű kivitelben. Elsőrendű fajborok

בשר ודבש vendéglőben

Budapest, VI., Révay-utca 4/B

Telefon: 1-238-43

VAZSONYI JENŐ HALÁLA. Újból gyásza van a magyar zsidóságnak: meghalt Vázsonyi Jenő ny. államtitkár, a MÁV volt elnöke, aki Vázsonyi Vilmos testvérbátyja volt. Vázsonyi Jenő tevékeny részt vett a magyar zsidó recepció kivívásában. Kiváló képességei a közéleti érvényesülés legmagasabb fokaira juttatták: államvasúti elnökgazgató, államtitkár, szénkormánybiztos lett. Tagja volt a Pesti Izr. Hitközség Képviselőtestületének. Temetésén dr. Hevesi Simon vezetőfőrabbi megrázó gyászbeszéde után Stern Samu, a Pesti Izr. Hitközség elnöke búcsúztatta a magyar zsidóság nagy halottját.

HALÁLOZÁS. Rehberger Márton fakereskedő és gazdálkodó, a csornai izr. szentegylet elnöke augusztus 28-án hosszas szenvedés után elhunyt. A megboldogult nagyon vallásos életet élt. Minden zsidó intézményt támogatott és pártfogásba vett. Feleségén kívül fia, Rehberger Antal fájdalmasan siratják.

AZ ORSZÁGOS IZRAELITA TANÍTÓ EGYESÜLET VALLÁSOKTATÓ TOVÁBBKÉPZŐ TANFOLYAMA. Mintegy 130 tanító, tanítónő, tanár, rabbi részvételével július hó 2—12-ig tartotta meg az Országos Izraelita Tanító Egyesület nyári vallásoktatási tanfolyamát. Az Ábrányi Aladár elnök és dr. Kohn Zoltán Pesti Izr. Hitk. vallásoktatásügyi tanfelügyelője által megnyitott, mintegy 50 órás tanfolyam előadói: dr. Heller Bernát, dr. Benoschovszky Imre, dr. Vidor Pál, dr. Kohn Zoltán, dr. Szabolcsi Bence, Grünwald Fülöp, dr. Szabó Ödön, dr. Telegdi Zsigmond, dr. Rosenblum Manó, Kolb Jenő, dr. Róth Emil és Mannheim Mór voltak. Gyenes Zoltán kaposvári tanító és Róna Jakab budapesti ort. iskola tanár mondtak hálás köszönetet az előadóknak nagyszerű előadásaiért, dr. Kohn Zoltán tanfelügyelőnek és Barta Béla igazgatónak, a tanfolyam kitünő megszervezéséért. Dr. Rosenák Miksa vallásoktatási előljáró, Kammer Vilmos budai előljáró, dr. Kohn Zoltán tanfelügyelő, Barta Béla pedagógiai bizottsági elnök igaz-

gató és dr. Vilner Ferenc egyesületi titkár lelkesítő felszólalásaival zárult a tanfolyam, mely az Országos Izraelita Tanító Egyesület fejlődésének sokatmondó dokumentuma.

HAZASSÁG. Dr. Patai Rafael György (Jeruzsálem) házasságot kötött Tolkovszky Noémivel, D. S. Tolkovszky palesztinai svéd főkonzul leányával Telavivban. A menyasszony unokája J. L. Goldbergernek, a néhai nagy mecénásnak, aki a jeruzsálemi Héber Egyetem és a Nemzeti Könyvtár számára a telkeket adományozta és végrendeletében hetvenötezer fontot hagyományozott a Keren Kayemetnak.

Barta Dezső tanár és neje leánya Vera és Goldberger Salamon gimnáziumi iskolai igazgató és neje fia Gábor augusztus 18-án az újpesti templomban házasságot kötöttek.

GIMNAZISTA kislányom mellé 1, esetleg 2 társat (fiút is) teljes ellátással egész iskolaévre vállalnék budai villalakásomban. Gondos felügyelet esetén korrepetálás és idegen nyelvek tanítását vállalom. Dr. Drechsler Ottóné, Roskovice-u. 5. Telefon: 1-238-43

KORREPETÍTOR, nyelvtanárt, instruktort keresek a MIEFHÖE-ből. (Magyar Izraelita Egyetem Könyvtár, Hallgatók Országos Egyesülete) VII., Síp-utca 340—983. Pótvizsgákra, magánvizsgákra sikeréért kiváló főiskolás és végzett tanerőket keresek.

HELYREIGAZÍTÁS. *Dr. Kiss Arnóid,* a budai vezetőfőrabbi közismert szellemiségével és költői tollával színes visszaemlékezéseket rajzolt e lap hasábjain szülővárosom rövidéletű neológ hitközségének rasekoljáról és annak kislödi kúriáján tartott esküvői és purimi mulatságairól. Az illusztris író érdekes előadásába egy kis névesere csúszott be, amit tisztelettel korrigálok. T. i. néhai Kövi dr. apja nem Steiner Mayer (a későbbi orth. rasekol), dr. Steiner Pál kolozsvári egyetemi tanár nagatyja, hanem a nagyírú és előkelő R. Mandl Steiner kiváló talmudtudós, tekintélyes gabonakereskedő és annakidején az orth. hitközség rituális bizottságának elnöke volt, ami az ottani hitközség legelső pozícióját jelentette. R. Mandl Steinert, az impozáns külsejű öregurat személyesen jól ismertem, szomszédságunkban lakott. Nevezetes volt arról, hogy évenként sátoros-ünnep előtt a fővárosba küldte könyvelőjét, a legszébb és legdrágább eszrog beszerzésére. Ez a remek eszrog szukosz első reggelén a templom közönségének mindenkor ünnepi szenzációja volt.

Korein Dezső

BETEGTOLÓ

és önhajtásu kocsik nagy választékban. Kölcsönzés is.

SIESTA

betegtoló-kocsiraktár Budapest, VII., Damjanich ucca 49. szám. Kérjen díjmentes prospektust. — Telefon: 420—656

Dr. Frenkel B.

vallás tanár

zsidó nevelőintézete

Internátus fiuknak és leányoknak minden iskolatípus közelében.

Leánytovábbképző 14 évnél idősebbeknek.

XIV., Szabó József-utca 14. Telefon: 135—471

Üdülő a Svábhegyen

gyermekeknek és felnőtteknek. Subalpin klíma, közel 3000 négyszögöles ősparkban megnyílt.

Napközi üdülés és kisebb gyermekek részére

idegennyelvű gyermekfoglalkoztató

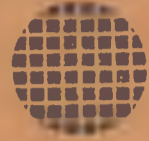
I., Béla király-ut 34. szám. Telefon: 165—170

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek sírkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Tel. 1-349-98
RENDKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAKI

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Ami a szülőket legjobban érdekli
**Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát**

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

Hajszálok végleges kiirtása villannyal.

Szépességápolás. Szemölcsirtás. Quarz.
Poliák Sarolta kozmetikai intézete,
Andrássy-út 32. I.

Cégem specialitásai (házikezelésre):
**„Miracle“ szőrtelenítőszer
vagy „Miracle“ szőkítőke-
nőcs.**

**„Miracle“ krém, szappan,
pouder, rouge, a kozmeti-
ka vívmánya**

(Kérjen
prospektust.) Tanítványképzés.

út
csak

Ü R T H

Stakarító- és légregítő vállalat

Budapest, V., Csáky-utca 7. II. em.

Telefon: 1-14-55

Lelkiismeretes munka

Prima referenciák

**Üvegtetőcserép
és Eternit**

szabványméretű
drótbetétes üveg

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29.

ÜVEGHÁZ

Telefon 110-114*

Elegáns

**CSECSEMŐ-
KELENGYÉK**

SZÉKELY JENŐ

PETŐFI SÁNDOR-UTCA 9

EZÜST

DÍSZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR, VII., KAZINCZY-UTCA 10.

TELEFON: 143—528

RAKTÁRON LEVŐ

síremlékek

mélyen leszállított áron

Lőwy-nél Budán

II., Fő-utca 79 (Pálffy-tér mellett)

Telefon: 35-15-81

Mátrafüreden megnyílt

az elismert első orth. kóser gyermeküdülő
modern kétemeletes villában. Orvosi és peda-
gógiai felügyelet. — Prospektust küld:

Klein-gyermeküdülő

MÁTRAFÜRED. — TELEFONSZÁM: 8.

tökéletes KLISÉ: König és Bayer

WESSELÉNYI-ÚJ-ÉS-ALMASSY-TÉR-SAROK
VII. CSÉNGERY-UTCA 1. T: 135-991